ENAD ONLINE
EĞİTİMDE NİTEL ARAŞTIRMALAR DERGİSİ
Journal of Qualitative Research in Education
Cilt 3 / Sayı 1, 2015
Eğitimde Nitel Araştırmalar Dergisi - ENAD
Journal of Qualitative Research in Education - JOQRE

Risk Altındaki Kız Çocukların Gelecek ve Meslek Algılarının Çizdikleri Resimlere Yansıma Biçimleri[1]

The Reflections of Girls at Risk about Their Future and Profession Perceptions to Their Drawings

Ceren Tekin Karagöz[2]
Nuray Mamur

To cite this article / Atıf için:
Tekin Karagöz, C. ve Mamur, N. (2015). Risk altındaki kız çocukların gelecek ve meslek algılarının çizdikleri resimlere yansıma biçimleri. *Eğitimde Nitel Araştırmalar Dergisi - Journal of Qualitative Research in Education,* 3(1), 26-53. [Online] [Online] http://www.enadonline.com doi:

Özet. Bu araştırmanın amacı risk altındaki 10-14 yaş arası kız çocukların gelecek ve meslek algılarının çizdikleri resimlere yansıma biçimlerini ortaya çıkarmaktır. Nitel araştırma modellerinden durum çalışması bağlamında gerçekleşen bu araştırmanın katılımcıları; Ankara Güç Koşullardaki Bireyler Federasyonu'na kayıtlı Yenidoğan, Çinçin bölgesinde ikamet eden 10-14 yaş grubu, risk altındaki 12 kız çocuğudur. Araştırmanın verileri gözlem, görüşme ve çocuk resimleri (dokümanlar) yoluyla toplanmış ve içerik analizi ile çözümlenmiştir. Araştırma verilerinin çözümlenmesinde ve yorumlanmasında araştırmacı dışında iki alan uzmanı, bir sosyal hizmet uzmanı ve bir PDR uzmanının görüşlerine başvurulmuştur. Araştırmanın bulgularına göre; kız çocukların, çalışan insana yönelik algılarının sınırlı olduğu, gelecek ile ilgili kurdukları hayallerin bir kısmının gerçeklikten uzak, bir kısmının ise iyi bir eğitim alarak meslek sahibi olmaya yönelik olduğu görülmüştür. Kadınların en çok çalıştıkları meslek alanlarına yönelik algılarının ev hanımlığı gibi kavramları kapsadığı belirlenmiştir. Ayrıca kız çocukların ileride yapmak istedikleri meslekler, çevrelerinde sıklıkla gördükleri öğretmenlik, emniyet personeli ve Güç Koşullardaki Bireyler Federasyonu'nda aldıkları spor eğitimleri nedeniyle antrenörlüktür. Kız çocukların kompozisyon kurgularında ise en dikkat çekici unsurlar mekân kullanımında ve şema oluşturmada detay eksikliği ve sınırlı renk kullanımıdır.

Anahtar Kelimeler: Kız çocuk, kadın meslekleri, toplumsal cinsiyet, risk altındaki çocuk, çocuk resimleri

Abstract. This study has been done to designate the profession perceptions of future, working human and distinct differences between editing of composition in the drawings of the girls at risk aged between 10 to 14. This study using qualitative research method has been carried out with 12 girls at risk living in Yenidoğan district who were registered with communication information at Federation of People at Difficult Conditions located in Ankara. The model of research is "Case Study". In this research data has been collected by observations, interviews and documents. For the resolution and interpretation of the collected data four experts other than researcher have been consulted to find out different views, different indicators and meanings. And for the analysis of data the support of two experts has been taken. According to results of research; girls are observed to have a limited perception of

[1]Bu araştırma 2014 yılında Pamukkale Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Güzel Sanatlar Anabilim Dalı Resim-İş Öğretmenliği Bilim Dalında Yüksek Lisans Tezi olarak gerçekleştirilmiştir. Araştırmanın bir bölümü "Risk Altındaki Kız Çocukların Resimlerinde Geleceğe İlişkin Meslek Algıları" adı altında 9. Uluslararası Balkan Eğitim ve Bilim Kongresi'nde sözlü bildiri olarak sunulmuştur.

[2]*Sorumlu Yazar:* Arş. Gör. Ceren Tekin Karagöz, Gazi Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Resim-İş Öğretmenliği BilimDalı, Ankara e-posta: ckaragoz@gazi.edu.tr

people working, to have dreams of working some far from reality and some taking a good education to have a nice job. They are observed to have a perception containing concepts like housewife, about the fields those women mostly work. Additionally the professions which the girls want to acquire in the future most are school teaching, which they see around very often, policing; and coaching which is because of the training course they take at Federation of People at Difficult Conditions.

Keywords: Girls at risk, women in the profession, gender, children at risk, children drawings

Giriş

Çocuk resmi, çocuğun büyümesiyle paralel sürekli değişen bir olgu olup, iletişimin en etkili ve önemli unsurları arasında yer almaktadır (Artut, 2004). Çocukların yaptıkları resimler, kelimelerle ifade etmeye çalıştıkları bildirimlerden daha güçlü bir anlatım, ifade ve yansıtma aracı olarak çocuğun dış dünyayı algılayışının bir göstergesi kabul edilmektedir (Aykaç, 2012). "Çocuklar yaptıkları resimlerde çevreye ilişkin algılarını ve gözlemlerini kendi özgün düşünceleriyle düzenleyip yorumlamakta ve böylece dış dünyayı algılayış biçimlerini göstermektedirler" (Belet ve Türkkan, 2007, 3). Bu açıdan bakıldığında çocuklar kişiler, olaylar, durumlar ve nesneler hakkındaki algılarını resimlerinde yansıtarak bir çeşit iletişime girmektedirler.

Yetişkinler ya da uzmanlar açısından bu iletişim sürecinin bir parçası olarak resim, çocukların yaşamlarında karşılaştıkları güçlükleri doğru okuma ve anlamlandırma açısından önemli bir araç konumundadır. İletişim dili olarak düşünüldüğünde çocuk resmi, kimi zaman yazı dili ile eş tutulmaktadır. Çocuklar genellikle ailesi ve yaşantısı ile ilgili, duygularını, düşüncelerini sözel olarak ifade etmekte çekingen davranmakta, sözel olarak ifade edememekte ya da belli bir yaş döneminden sonra anlatmayı tercih etmemektedir (Sağlam, 2011). Sağlam'ın da söylediği gibi bu yönü ile çocukların çizimleri herhangi bir şeyin resmedilmesinden daha fazla anlam taşımaktadır (Sağlam, 2011, 2). Şahin'e göre (2014, 1311):

> Resim, en eski çağlardan günümüze iletişimi sağlayan, insanların ortak dili olmuştur. İnsan yaşamının hemen hemen her aşamasında sıkça karşılaştığı resimler, öğrenme yaşantısında da göz ardı edilmeyecek saygın bir yere sahiptir. Resimler, asıl anlatılmak istenenle, konunun özüyle ilişkilidir. Kimi zaman anlaşılması zor ifadeleri basitleştirme gücüne sahiptir ve insanın belleğindeki kavramın ete kemiğe bürünmüş biçimi, soyut kavramların somutlaştığı, düşüncenin renk ve çizgiyle anlam kazandığı doğal bir uyumdur.

Bu nedenle çocuklar yaptıkları resimlerde içinde bulundukları çevrenin özelliklerini ve bu çevrede oluşturdukları kendi anlamlarını yansıtabilmektedirler (Hague, 2001; Ring, 2006'den akt. Ersoy ve Türkkan, 2009). Resim çocuğun gelişimsel yönü hakkında özellikle psikomotor ve bilişsel gelişim hakkında bilgi edinilmesine olanak sağlamaktadır. Çocuğun kişiliği, yakın çevreyle ilişkisi, tutumları, dış dünyaya ilişkin algısı, duygu ve düşünce yapısı hakkında önemli bir veri kaynağını oluşturmaktadır (Yıldız, 2012, 610). Dolayısıyla resim çocukların çevreyle etkileşim biçimlerini yansıttığı gibi duygu ve düşüncelerini, tutumlarını, dileklerini ve isteklerini yansıtan bir veri durumundadır (Clarkeand ve Ungerer, 2007 ve Fury, Carlson ve Sroufe, 1997'den akt. Aykaç 2012). Bu açıdan düşünüldüğünde çocukların spontane bir biçimde yaptıkları resimler iç dünyalarının bir yansıması olması nedeniyle, iyi analiz edildikleri takdirde çocuklar ve onların yaşamı algılayışları hakkında ayrıntılı ipuçları sunmaktadır (Yavuzer, 2000). Ancak Yavuzer (2012) ve Çankırılı (2012) gibi araştırmacılar sadece çocuk resimleri üzerinden bir çözümlemenin yanılgısına da işaret etmektedir. Araştırmalara göre çocuk resimlerinde görülen imgeler çocuklarla ilgili önemli birer veri kaynağıdır, ancak tek başına yeterli

değildir. Bu nedenle alanyazından (Ersoy ve Türkkan, 2009) elde edilen veriler çocukların resimlerini destekleyecek görüşmeler yapma gerekliliğine vurgu yapmaktadır.

Alanyazında çocuk resimleri üzerine yapılan araştırmaların eğitim bilimleri, özellikle görsel sanatlar eğitimi ve psikoloji alanında yoğunlaştığı görülmektedir. Görsel sanat eğitimi araştırmaları (Bayav, 2006; Kanıcıoğlu, 2009; Baysal, 2010; Şahin, 1990) çocuk resminin biçimsel ve sembolik yanları üzerine yoğunlaşırken, psikoloji alanında ise daha çok projektif özelliklerin ortaya çıkarıldığı tanı koymaya dönük araştırmalar (Aydemir, 2011; Beytut, Bolışık, Solak ve Seyfioğlu, 2009) kendini göstermektedir. Yine her iki alanın özellikle çocukların farklı konu alanlarına dönük algılarını çözümlemede çocuk resimlerini bir araç olarak kullandığı görülmektedir. Örneğin; öğretmen algısı (Aykaç, 2012), internet algısı (Ersoy ve Türkkan 2009), şiddeti algılama biçimleri (Yurtal ve Artut, 2008) ve görsel kültüre dair algılar (Mamur, 2012) çalışılan konulardan sadece bir kaçıdır. Görsel sanatlar eğitimi açısından bu araştırmalarda çocuk resimlerindeki göstergelerin anlamlandırılabilmesine dair yöntemler geliştirme çabası görülür.

Görsel sanatlar eğitimi alanı çocuk resimlerinde daha çok göstergebilimsel çözümlenme (Bayav, 2006), cinsiyet farklıkları (Kanıcıoğlu, 2009), renk, biçim, konu çözümlemeleri (Baysal, 2010) ve figür kullanımı (Şahin, 1990) gibi alanlarda yoğunlaşmıştır. Ancak son yıllarda disiplinlerarası geçişlerinde etkisiyle daha çok özel durumlu çocukların resimlerinden algılarını almaya ve çocukları tanımaya dönük araştırmalara rastlanmaktadır. Örneğin; Erkul (2003) madde bağımlısı çocuk resimleriyle ilköğretim ikinci kademe çocuk resimlerini karşılaştırmalı olarak incelemiştir. Çocukların içinde bulundukları çevrelere göre farklı şekillerde ya da boyutlarda karşılaştıkları kavramlarla ilgili duyguları, tutumları, hayattan istek ve beklentileri farklılaşmaktadır. Ekonomik, sosyal ve kültürel nedenlerden dolayı güç yaşam koşullarında yaşayan çocukların resimsel imgeleri bulundukları sosyal çevreyle bağlantılı olarak şekillenmektedir. Günümüzde modern yaşamın getirileri olan; kırsal alanlardan kentlere göç ve bunun sonucu çarpık kentleşmenin getirdiği olumsuz koşullar, kontrol edilemeyen nüfus artışı ile kentlerde gelir dağılımındaki eşitsizliğin yaratmış olduğu bazı olumsuzluklar bulunmaktadır (Karakaya, 2011). Ayrıca aile dışı dinamiklere yenik düşen, sokağın ve arkadaş çevresinin ortamına yönelen, eğitim ortamından ayrılan, marjinal işlerde çalışan, suça yöneltilen, kanunla çatışan genel olarak risk grubu olarak adlandırılan genç ve çocuklar bulunmaktadır (Cılga, 2014). Sosyal bilimler açısından risk; insan-doğa ilişkileri ile insan-insan ilişkilerine dayalı çelişkilerden kaynaklanmaktadır. Belirli bir üretim tarzına göre; toplumsal ve ekonomik oluşum içindeki toplumun yapısına ve değişme sürecine bağlı olarak ortaya çıkan çelişkiler, o toplumdaki risklerin kaynağı olarak görülmektedir. Bu çelişkilere maruz kalan çocuklarda risk altındaki çocuk bireyler olarak adlandırılmaktadır (Cılga, 2014). Ayrıca zaman içinde, pek çok şey gibi insanın, insan grubu içinde de çocukların hızlı bir değişim ya da gelişim içinde olduğu söylenebilir. Hayatta karşılaşılan, yaşanılan, öğrenilen şeyler önem derecesine göre zihinlerde iz bırakır. Kişinin bazen toplum, aile, gelenekler, tabular vb. şeylerin etkisiyle de olsa kendince yaptığı önem sıralamasının son basamaklarında yer alan beklentiler zamana ve duruma göre şekillenir. Kişilerin bir şeylerden veya bir yerlerden beklentileri ya da istekleri, beklenti ve isteklerini ilettikleri kaynağın gözlerindeki gücünü ya da önemini gösterir.

Risk Altındaki Çocuklar

Alanyazında risk grubu adlandırılması 2. Dünya Savaşı'nın ardından sıklıkla telaffuz edilmeye başlanan "az gelişmişlik, geri kalmışlık, hızlı sanayileşme, yapısal değişim, kalkınma" gibi kavramlarla açıklanmaktadır (Mıhçı, 2001). Risk altındaki çocuklar ise, ülkelerin ekonomik kalkınmışlık düzeyleri, işsizlik, bozuk gelir dağılımı, ekonomik krizler, hızlı nüfus artışı, kayıt dışı ekonomi, aile ve çocuklara

yönelik politikaların yetersizliği ile ilişkilendirilmektedir (Türkiye'de Çocuk İşçiliği Bilgilendirme Materyali, 2005).

Türkiye'de yaklaşık 22,6 milyon kişi ya da nüfusun %31,1'i 18 yaşın altındadır ve bu oranlarla genç bir ülke olarak tanımlanmaktadır (UNICEF, 2011). Bu oranlar Türkiye'de çocuk olgusuna daha fazla eğilmek ve çocuklara yönelik yatırımın gerekliliğine de işaret etmektedir. Ancak UNICEF raporlarına göre, Türkiye'de yoksulluğa maruz çocuk oranı, aynı durumdaki yetişkinlerin oranından daha yüksektir ve 15 yaşından küçük çocukların neredeyse dörtte biri ulusal yoksulluk sınırı altındadır. Dolayısıyla sosyo-ekonomik yetersizliklere bağlı olarak akranlarına göre gelişimsel gecikmeler yaşayan çocukların çoğunlukla ilköğretimden yararlanmaya başladıklarında akademik başarısızlıkları kendini göstermektedir (Erdil, 2010).

Alanyazında risk atındaki ve dezavantajlı çocukların genel olarak beş kategoride isimlendirildiği görülmektedir. Bunlar; yoksul çocuklar, sokakta yaşayan çocuklar, çalışan çocuklar, şiddete maruz kalan çocuklar ve yerel sorunlarla karşı karşıya kalan çocuklardır. Kız çocukları kültürel etkenler, gelenekler gibi nedenler yüzünden çeşitli risklerle karşı karşıya kaldığı gibi, sokakta yaşamak, her türlü şiddete maruz kalmak, eğitim hakkının engellenmesi, erken yaşta evlendirilmek gibi durumlarla sık sık karşılaşmaktadırlar. UNICEF'in (2011) verilerine göre 15-19 yaş grubundan kızların % 45'i hiçbir iş yapmazken erkekler arasında bu durumda olanların oranı %19'dur. Bu yaş grubundaki faal olmayan erkeklerin oranı yaşla birlikte azalma eğilimindeyken (işgücüne katılmaları ile) faal olmayan kadınlarda tersi bir eğilim söz konusudur. Doğan (2012, 115-127) bu durumu şöyle ifade etmektedir:

> Gelecekte olabilecek her şeyin şimdikinden daha iyi olmayacağı düşüncesi ve geleceğe yönelik olumsuz bakış açısı umutsuzluğu oluşturmaktadır. Bireylerin yapabilecekleri ve çevresine katkısı gelecekle ilgili düşüncelerinin olumluluk düzeyine paralel olarak artarken umutsuzluk düzeyine paralel olarak azalmaktadır. Umutsuzluk düzeyindeki artış bireyin problem çözme becerilerini, üretkenliğini ve başarısını olumsuz yönde etkilemektedir.

Görsel sanat eğitimi alanında risk altında çocuklar üzerine yapılan araştırmalar mevcuttur. Ancak sanatın terapatik gücü düşünüldüğünde yeterli sayıda araştırma olmadığı da görülmektedir. Özer (2013) sanat eğitiminin risk altındaki çocuklar üzerine etkisini belirlemeye, Tuncay (2011) ise risk altındaki çocukların saldırgan davranışlarının azaltılmasında sanat eğitiminin rolünü tespit etmeye yönelik bir araştırma gerçekleştirmiştir. Bu araştırmalar görsel sanatlar eğitiminin diğer disiplinlerle kurduğu bağlar açısından oldukça sevindiricidir. Ancak bu araştırmalar resimsel ve göstergebilimsel çözümlemelerden ziyade, sanatın çocuklar üzerindeki etkisini belirlemeye yöneliktir. Bu açıdan bakıldığında yapılan bu araştırma risk altındaki çocuklara sanat, spor gibi alanlarda eğitim veren sosyal hizmetlere bağlı okul-dışı kurumların sanat programlarına yön verebilecek ve sosyal hizmetler alanı açısından da risk altındaki kız çocukların mesleki ve gelecek algılarının nasıl şekillendiğini gösterebilecek bir durum tespiti olarak planlanmıştır. Bu açıdan bakıldığında çalışmanın öncelikle görsel sanat eğitimine daha özelde ise sosyal hizmetler alanına katkı sağlaması beklenmektedir.

Araştırmanın Amacı

Bu araştırmanın temel amacı; "Risk altındaki kız çocukların gelecek ve meslek algılarının çizdikleri resimlere yansıma biçimleri nelerdir?" sorusuna cevap bulmaktır. Bu amaç çerçevesinde aşağıda yer alan alt amaçlara ulaşılmaya çalışılmıştır.

1. Risk altındaki kız çocukların resimlerine yansıyan;

   a) Meslek algıları nelerdir?
   b) Gelecek algıları nelerdir?
   c) Çalışan insan imgeleri nelerdir?

2. Risk altındaki kız çocukların resimlerinde oluşturdukları kompozisyon kurgularındaki belirgin özellikleri nelerdir?

Araştırmanın Önemi

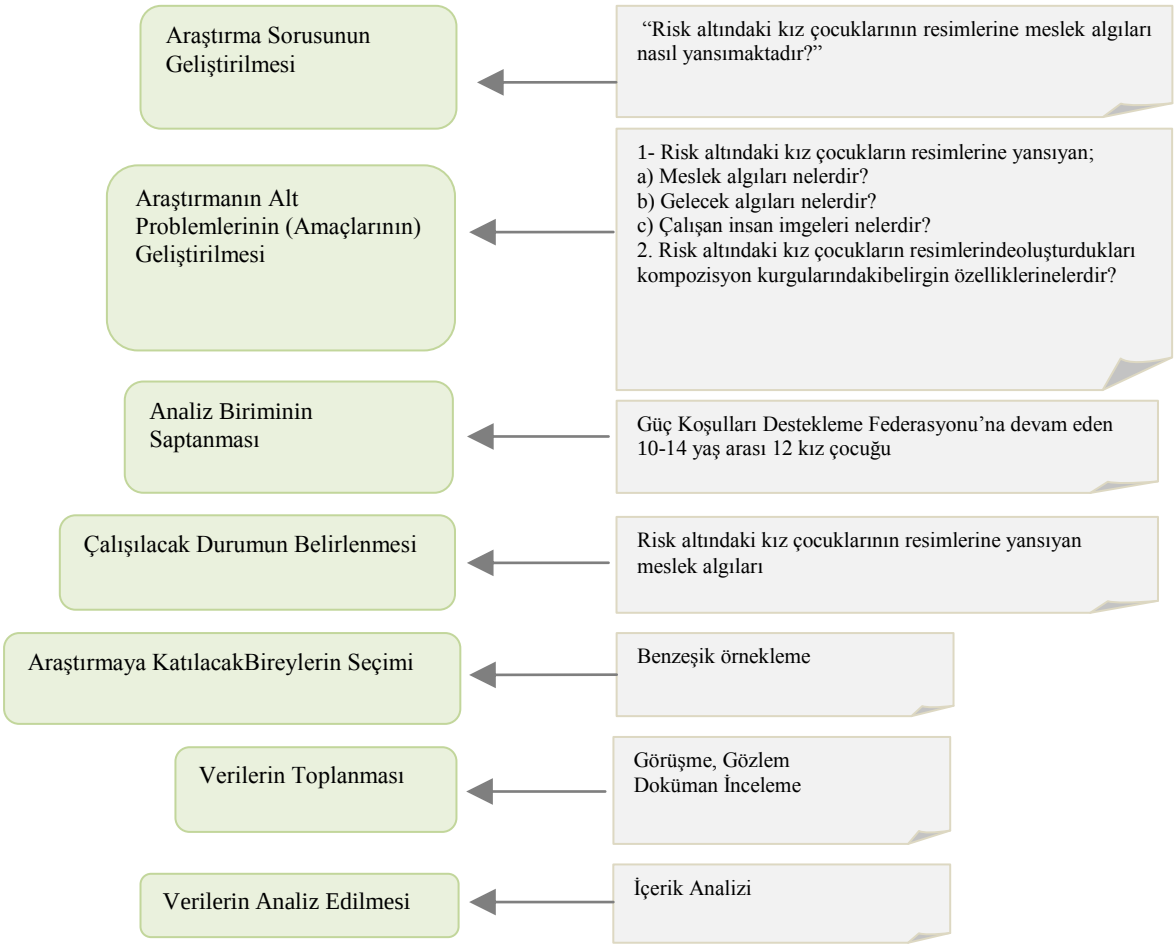
Alanyazında risk altındaki çocukların resimlerini çözümlemeye ve gelecekten beklenti ile mesleki algılarına dönük bir çalışmaya rastlanmamıştır. Bu bakımdan bu araştırma risk altındaki kız çocuklarının resimlerinin analiziyle onların duygusal ve sosyal düzeyinin anlaşılmasında önemli bir araç olarak görülmektedir. Özellikle çocuğun kendi kimliğinin yapılandığı ve çevreye dair algılarının resimlerinde ayrıntılandığı 10-14 yaş aralığı bu araştırma için uygun görülmüştür. İlk çocuklukla ergenlik arasında denilebilecek 10-14 yaş dönemi çocukların bireysel kimliğinin yapılandığı dönemdir (Kırışoğlu, 2002). Bu dönemin en önemli özelliği geleceğe dair düşünce, istek ve beklentilere dair bilinç ve kaygı düzeylerinin artış göstermesidir (Çankırılı, 2012). Ayrıca kişiliği hızla gelişen, sosyalleşen gencin çevresi ile daha yoğun iletişime girmesi ve gelişen olayları kendince yorumlayabilmesidir. Çocuk resmi üzerine yapılan çeşitli araştırmalara (Arıcı, 2006; Yurtal ve Artut, 2008; Çankırılı, 2012; Kırışoğlu, 2002) göre çocuklar 9 yaşından itibaren insan ve çevresi hakkında belirli bir görüşe sahip olmakta ve bu görüşlerini de resimlerinde şemalar halinde yansıtmaktadırlar (Aykaç, 2012). 10-11 yaşından itibaren ise toplumun bir üyesi olduğu bilincine varan çocuklar resimlerinde ayrıntılı ve gerçekçi yaklaşımlar göstermektedir. 12-14 yaş aralığı ise artık çevreye dair algıların, oranların, boyutların detaylandırılma başlandığı bir dönemdir. Nesneleri gerçek oranlarıyla çizme (Keskin, 2013) ve dünya olaylarını, çevresinde olup biteni, somut ve soyut düşünceleri kavramlaştırarak, bilgilerini kendi yorumuyla dışarıya yansıtabildiği görülür (Kırışoğlu, 2002). Dolayısıyla artık toplumun bir üyesi olduğunu fark eden çocuğun resimlerinde geleceğe dair beklentilerini daha gerçekçi bir biçimde ifade ettiği görülebilir.

Yöntem

Araştırmanın Deseni

Ankara sokaklarında çalışan, çalışmış veya güç koşullar altında yaşayan risk altındaki kız çocuklarının resimleri ile gelecek ile meslek algılarının yorumlandığı bu araştırma nitel araştırma teknikleri ile yürütülmüştür. 10-14 yaş aralığı ile sınırlandırılan bu araştırmada, kız çocukların gelecek ve meslek algıları tek başına, görsel kaynaklardan elde edilecek bilgilerle irdelenmeyecek, bizzat çocukların kendilerinden öğrenilebilecek bir özellik arz etmektedir. Bu nedenle çocuğun daha önce getirdiği gelişimsel özellikleri ve bu çağda yaşayacağı çok çeşitli ve özellikle görsel gelişimi ile ilgili süreçler kaynaklardan edinilen bilgilerle ve uzman kişilerin görüşleriyle sonuçlandırılmıştır. Bu araştırma, istek, beklenti gibi konularda yapılan araştırmalardan elde edilen bilgilerle destelenebilecek nitelikte olmakla beraber doğrudan bireyle ilgili olduğu için daha sağlıklı ve yeni veriler elde edilebilmesi için her çocuk ile birebir temasa geçilerek gerçekleştirilmiştir.

Araştırmanın modeli, bir "Durum Çalışması'dır (Case Study)". "Vaka çalışması olarak da adlandırılan bu yaklaşım kısaca sınırlı bir sistemin derinlemesine betimlenmesi ve incelenmesi olarak tanımlanmaktadır" (Merriam, 2013, 40). Yin'e (1984) göre "Durum Çalışması" güncel bir olguyu kendi gerçek yaşam çerçevesi içeriğinde çalışan, olgu ve içinde bulunduğu içerik arasındaki sınırların kesin hatlarıyla belirgin olmadığı ve birden fazla kanıt veya veri kaynağının mevcut olduğu durumlarda kullanılan, görgül bir araştırma yöntemidir" (Akt: Şimşek ve Yıldırım, 2013, 314). 10-14 yaş aralığı ile sınırlandırılan bu araştırmada, kız çocukların geleceğe dair istek ve beklentileri tek başına, görsel kaynaklardan elde edilecek bilgilerle irdelenmeyecek, bizzat çocukların kendilerinden öğrenilebilecek bir özellik arz etmektedir. Bu nedenle çocuğun gelişimsel özellikleri ve bu çağda yaşayacağı çok çeşitli ve özellikle görsel gelişimi ile ilgili süreçler kaynaklardan edinilen bilgilerle ve uzman kişilerin görüşleriyle sonuçlandırılmıştır. Bu araştırma, istek, beklenti gibi konularda yapılan araştırmalardan elde edilen bilgilerle destelenebilecek nitelikte olmakla beraber doğrudan bireyle ilgili olduğu için daha sağlıklı ve yeni veriler elde edilebilmesi için her çocuk ile birebir temasa geçilerek gerçekleştirilmiştir. Bu durum çalışmasında Şekil 1'de görülen aşamalar izlenmiştir.

Şekil 1. Araştırmanın aşamaları

Bu araştırmada çalışılan durum risk altındaki kız çocuklarının resimlerine yansıyan meslek algılarıdır. Bu çerçevede Ankara ilinde bulunan Güç Koşulları Destekleme Federasyonu'na devam eden 10-14 yaş arası 12 kız çocuğu analiz birimi olarak belirlenmiştir. Çalışılacak duruma bağlı olarak bir haftalık araştırma sürecinde araştırmacı; daha önce tanışma fırsatı bulduğu çocuklarla uygulayıcı, görüşmeci ve gözlemci olarak aynı ortamı paylaşmıştır. Araştırmacı böylelikle bulgulara ilişkin yorumlarını desteklemeyi amaçlamıştır. Araştırmacı, çalışma yapılan her kız çocuğu ile tek tek görüşmüş, onlara bazı sorular yöneltmiştir. Uygulamaya geçmeden önce iki kız çocuğu ile pilot uygulama yapmış ve gerekli değişiklikler çerçevesinde asıl uygulama aşamasına geçmiştir. Çocuklara resim yaptıkları süre boyunca eşlik edilmiş ve süreçte çocukların resimlerine dair açıklamalarını gözlem formlarına kaydetmiştir.

Katılımcılar ve Çalışma Grubu

Bu araştırmanın katılımcıları Ankara İl Merkezinde yer alan Güç Koşullardaki Bireyler Federasyonu ile bağlantısı bulunan 10-14 yaşları arasındaki 12 kız çocuğudur. Araştırmanın çalışma grubu ise dört alan uzmanından oluşmaktadır. Araştırmanın katılımcılarını belirlenmesinde amaçlı örnekleme çeşitlerinden "Benzeşik Örnekleme" türüne göre hareket edilmiştir. "Benzeşik örnekleme yöntemi; küçük benzeşik bir örneklem oluşturma yoluyla belirgin bir alt-grubu tanımlamak için kullanılmaktadır" (Yıldırım ve Şimşek, 2013, 137). Bu araştırmada benzer yaşamı ya da geçmişi paylaşan 10-14 yaş grubu sokakta çalışan ya da yaşadıkları bölgede çalışan yaşıtları bulunan risk altındaki kız çocukları ile çalışılmıştır. 10-14 yaş arasındaki kız çocukların çalışma grubu olarak seçilmesinin en büyük nedeni, ergenlik döneminde baskın olan davranışı bireysel kimliği bulma olan kız çocukların meslek seçimlerine dair düşünce, istek ve beklentilerine yönelik bilinç ve kaygı düzeylerinin artış göstermesidir**.**

Katılımcıların demografik özelliklerine bakılacak olursa; kız çocukların annelerinin yarısının ilkokul mezunu olduğu, bir kısmının ilkokulu bitiremediği, bir kısmının ise okula hiç gitmediği görülmektedir. Kız çocukların babalarının eğitim yaşantıları ise biraz daha karmaşık ancak ilkokul mezunu baba sayısı diğer eğitim kademelerine devam oranından daha yüksek düzeyde, bunun dışında ilkokulu bitirememiş iki baba varken, okula hiç gitmemiş bir, diğer kademeleri bitirmiş veya terk etmiş üç baba bulunmaktadır. Kız çocukların annelerinden biri hariç hiç birinin çalışmadığı, babalarının ise yarısının çalışmasının yanında çalışmayan üç, bazen çalışan, ne iş yaptığı bilinmeyen ve şu an hayatta bulunmayan birer baba bulunmaktadır. Kız çocuklarının sekizinin ailelerinin toplam gelirini bilmedikleri görülmektedir. Kız çocuklarının ikisi sadece sosyal hizmetlerin sağladığı 500 TL aile yardımıyla geçinirken kızların ikisinin ailesi 500 TL'nin üzerinde gelire sahiptirler.

Araştırmanın çalışma grubunu oluşturan uzmanlar ise iki alan uzmanı, bir Rehberlik ve Psikolojik Danışmanlık (PDR) uzmanı ve bir Sosyal Hizmet Uzmanı'ndan (SHU) oluşmaktadır. Araştırmada, çalışılan durumun farklı yönlerini öğrenebilmek, farklı bakış açılarını, farklı göstergeleri ve anlamları ortaya çıkarabilmek için uzman değerlendirmelerinde çeşitlemeye (triangulation) gidilmiştir. Böylelikle araştırmada ulaşılan sonuçların geçerliliği ve güvenirliği artırılabilmek hedeflenmiştir.

Veri Toplama Araçları ve Teknikleri

Bu araştırmada veriler gözlem, görüşme ve dokümanlar yoluyla toplanmıştır. Araştırmada kullanılan veri toplama araçlarının nasıl oluşturulduğu ve araştırma sürecinde nasıl kullanıldığına ilişkin bilgiler aşağıdaki paragrafşarda açıklanmıştır.

Gözlem formu
Bu araştırmada gözlemlere ilişkin veriler yapılandırılmış gözlem formu yoluyla toplanmıştır. "Gözlem Formu" çalışma ve görüşme sürecinin her aşamasında öğrencilerin çalışmaya olan ilgisine, çalışmaya yönelik ifade şekillerine, uygulama yeterliliklerine, süreç içerisindeki davranış biçimlerine dair verileri toplamak için kullanılmıştır. Ayrıca çalışma sürecinde çocukların kendi aralarındaki etkileşim biçimleri, duygusal ortama dair veriler gözlem formu yardımıyla not edilmiştir.

Görüşme
Araştırmada görüşme tekniği 10-14 yaş grubundaki kız çocukların sokakta çalışmalarının ya da sokak yaşantılarına yakınlarında şahit olmanın hayatlarına ne şekilde yansıdığını görmek, küçük yaşta çalışmaya başlama olgusunun ilerideki meslek seçimlerine nasıl yansıyacağını saptamak amacıyla gerçekleştirilmiştir. Görüşme soruları, kolay anlaşılabilir ve konuyla ilgili geniş cevaplar alabilecek şekilde tasarlanmıştır. Soruların daha kolay anlaşılabilmesi için alternatif sorular ve sondalar kullanılmıştır.

Dokümanlar (Çocuk resimleri ve uzman resim analiz formu)
Bu araştırmada katılımcıların oluşturduğu resimler ve uzmanların resimler üzerine yazmış oldukları değerlendirmeler birer doküman olarak incelenmiştir. Uygulama çalışmaları 10-14 yaş grubundaki 12 kız çocuğuna, belli talimatlar doğrultusunda 3'er resim yaptırılmak yoluyla elde edilmiştir.

*Şekil 2.*Kız çocukların uygulamalarına yönelik talimatlar

Uygulama sonucunda 36 tane resim elde edilmiştir. Uygulama süreci her kız çocuğunda farklılık göstermiştir. Çocuklar resimlerini, yarım saat ile bir saat aralığında tamamlamışlardır. Her çocuk ile resim uygulamaları boyunca ilgilenilmiş ve resimleri üzerine yapmış oldukları açıklamalar da gözlem formuna kaydedilmiştir. Çocukların resimleri iki alan uzmanı tarafından "Resim Analiz Formu (RAF)" yardımıyla değerlendirilmiştir. Resim Analiz Formu resim numarası, yaş, konu, çizgisel gelişim dönemi, renk, şema, mekân, (varsa) yansıtıcı simgelere dair düşünceleri içeren bölümlerden oluşturulmuştur.

Verilerin Toplanması

Araştırmada öncelikle veri toplama sürecine başlamadan sosyal hizmet uzmanları eşliğinde katılımcılarla tanışılarak, onlarla aynı ortamda çeşitli etkinliklerde yer alınmıştır. Böylelikle uygulama sürecinde yaşanabilecek olay ve olgulara dair ön deneyim elde edildiği gibi bireylerin kendilerini daha sıcak ve samimi bir ortamda ifade etmeleri sağlanmıştır. Verilerin toplanmasına risk altındaki kız çocuklarıyla yapılan görüşmelerle başlanmıştır. Görüşmeler kız çocuklarıyla birebir gerçekleştirilmiş ve yaklaşık olarak 7 ile 15 dakika arası sürmüştür. Sohbet tarzı yapılan görüşmeler çocukların nasıl bir aile kurmak istedikleri, gelecekte neler olabileceği ve hangi meslek gruplarına yönelecekleri konusunda biraz düşünerek, uygulamaya geçmeleri için bir ön hazırlık niteliğinde gerçekleştirilmiştir. Yapılan görüşmede çocuklara uygulama süreci hakkında bilgi verilmiştir. Ardından çocuklardan farklı günlerde *"Çalışan İnsan/lar, Düşlerimdeki Gelecek, Benim Mesleğim"* konuları çerçevesinde resim yapmaları istenmiştir. Çocuklar resimleri yaptıkları süre boyunca gözlenmiş ve Gözlem Formu doğrultusunda sürece ait veriler kaydedilmiştir. Çocukların resimlerini tamamlamaları yaklaşık olarak 30 dakika ile 1 saat arasında değişmektedir. Uygulama süreci için keçeli kalem ve 21x29 cm ölçülerinde A4 kâğıdı ve yoğurma maddeleri dağıtılacağı ön görülmüş fakat yapılan pilot uygulamada kız çocukların yoğurma maddeleri ile istenen çalışmayı yapamadıkları görülmüş ve yoğurma maddeleri uygulama sürecinden çıkarılmıştır. Uygulamada 12 kız çocuğuna toplam 36 resim çizdirilmiştir.

Araştırmada uzmanlardan oluşan çalışma grubunun görüşleri ise görüşme formu yaklaşımı ile alınmıştır. 8 sorudan oluşan Uzman Görüşme Formu (UGF) kız çocukları ile yapılan görüşme kayıtları ve resimler ile birlikte iki alan uzmanı, bir PDR uzmanı ve bir SHU'ya gönderilmiş ve yapılan resimler doğrultusunda görüşlerini bildirmeleri istenmiştir. Uzmanlar çocuk resimlerini çalışan insan algısı, mesleklere dair algılar, gelecekten beklenti, kaygı ve düşleri çözümleme yoluyla değerlendirmişlerdir. Çocukların yaptığı resimler, uygulama sırasında yapılan gözlem kaydı ve görüşme kayıtları daha sonra araştırmacı dışında iki alan uzmanı, bir SHU ve bir PDR uzmanının görüşlerine sunulmuştur. Son olarak iki alan uzmanı çocuk resimlerini RAF yoluyla analiz etmişlerdir.

Verilerin Analizi

Bu araştırmada gözlem, görüşme ve dokümanlar yoluyla elde edilen veriler "içerik analizi" tekniği ile çözümlenmiştir. "İçerik analizi; toplanan verileri açıklayabilecek kavramlara ve ilişkilere ulaşma olarak tanımlanmaktadır. İçerik analizinde temel amaç, toplanan verileri açıklayabilecek kavramlara ve ilişkilere ulaşmaktır" (Yıldırım ve Şimşek, 2011, 227). Miles ve Huberman (1994) içerik analizini üç ana başlık altında toplamıştır. Bunlar; 1) Veri indirgeme, 2) Veri gösterimi ve 3) Sonuç çıkarma ya da doğrulamadır. Bu başlıklara baktığımızda içerik analizinde, elde edilen veriler irdelenir, birbirine benzeyen veriler belirli kavramlar ve temalar çerçevesinde bir araya getirilir, bir araya getirilen veri kod ve temalara indirgenir, indirgenen tema ve kodlar organize edilir ve veriler okuyucunun anlayabileceği şekilde resmedilerek yorumlanır. Bu çerçevede öncelikle araştırmanın amaçları

doğrultusunda veri seti farklı zamanlarda birkaç kez okunmak suretiyle kodlayıcı tarafından taslak kod ve temalar oluşturulmuştur. Ortaya çıkan taslak kod ve temalar tekrar tekrar okunmuş ve verilerin anlamlı olup olmadığı test edilmiştir. Süreçte verilerden çıkan kodlar ve temalara ait düzenlemelerle, çözümlemede kullanılacak asıl temalara ve kod listesine ulaşılmıştır ve daha sonra tema ve kodların güvenirliğini sağlamaya yönelik bir başka kodlayıcıya sunulmuştur. Doktora çalışmasını nitel yöntemlerle gerçekleştiren ve içerik analizinde uzmanlaşan diğer kodlayıcı araştırmacıdan bağımsız olarak araştırma verilerini kodlamış ve olası temaları belirlemiştir. Daha sonra iki kodlayıcının oluşturduğu kodlar güvenirliği sağlamak amacıyla karşılaştırılmıştır. Görüş ayrılığı olan kodlar üzerine uzlaşmaya gidilmiş ve Miles ve Huberman (1994, 64) tarafından verilen,Güvenirlik= Görüş Birliği/Görüş Ayrılığı + Görüş BirliğiX100 güvenirlik formülü kullanılarak görüş birliği ve görüş ayrılığının, araştırmanın kodlayıcılar arası güvenirliği hesaplanmıştır. İki bağımsız kodlayıcının görüş birliği ve görüş ayrılığı karşılaştırılmış ve kodların ortalama güvenirliği %92.18 bulunmuştur Araştırmanın iç geçerliğinin sağlayabilmek için, araştırmacı araştırma alanına katılım sağlamıştır. Araştırmacı, çocuklarla yaptığı görüşmelerden ve gözlemlerinden ayrıntılı ve derinlemesine bilgi toplamıştır. Ayrıca görüşme ve doküman analizine yönelik kodlama ve temaların belirlenmesinde alandan bir uzmanın görüşüne başvurulmuştur. Araştırmanın dış geçerliğini sağlayabilmek için ise, araştırmanın yöntem bölümünde; veri toplama sürecinde kullanılan yöntem ve araçların nasıl geliştirildiği, araştırmanın metodu, çalışma grubu ve özellikleri ve uygulama süreci ayrıntılı bir biçimde tanımlanmıştır. Ayrıca araştırmanın geçerliliği ve güvenirliği açısından araştırma verilerinin çözümlenmesinde ve yorumlanmasında araştırmacı dışında iki alan uzmanı, bir sosyal hizmet uzmanı ve bir PDR uzmanının görüşlerine başvurulmuştur. Bu sayede katılımcıların bakış açılarına ve ortama ilişkin veriler farklı bakış açıları ile derinlemesine değerlendirilmiştir.

Bulgular ve Yorum

Risk atındaki kız çocuklarının resimlerinde gelecek ve meslek algılarını incelemek amacıyla yapılan gözlem, görüşme ve doküman analizlerinin irdelenmesi sonucunda elde edilen bulgular; (1) Risk Altındaki Kız Çocuklarının Resimlerine Yansıyan Geleceğe ve Mesleğe Dönük Algılar ve, (2) Risk Altındaki Kız Çocuklarının Kompozisyon Kurguları ana temaları altında verilmiştir.

Risk Altındaki Kız Çocuklarının Resimlerine Yansıyan Geleceğe ve Mesleğe Dönük Algılar

Risk altındaki kız çocuklarının resimlerine yansıyan geleceğe ve mesleğe dönük algıları; üç tema altında gruplandırılmıştır. Bunlar; gelecekteki meslek algıları, gelecek beklentileri, çalışan insan imgesidir.

Gelecekteki meslek algıları

Çocuk resimlerindeki gelecek meslek algıları uzman değerlendirmeleri çerçevesinde irdelenmiş ve kullanılan şemalar, göstergeler ve şemaların çağrıştırdığı anlam olmak üzere üç alt tema ile elli iki koda ulaşılmıştır. Alan uzmanları ve PDR uzmanının kız çocuklarının resimleri üzerinden yaptıkları değerlendirmeler sonucunda, kız çocuklarının resimlerine yansıyan gelecekte sahip olmak istedikleri meslekler Şekil 3'te yer almaktadır.

Uzmanlar kız çocukların resimlerinde gelecekteki meslek algıları ile ilgili; doktor, polis, asker, sporcu, öğretmen, avukat, moda tasarımcısı, balerinimgeleri ve şemaları için şunları söylemektedirler: HS kodlu uzman ıi (Yaş: 13) kodlu çocuğun doktorluk mesleği ile ilgili resmi hakkında, "Üçüncü resimdeki çocuk hastanesi ve kardeşlerinin sık sık hastalanması düşünüldüğünde, aile birliğine

verdiğiönemi göstermekte. Resimdeki çocuk hastanesi, çocuğun sağlık açısından yardıma muhtaç çocukları iyileştirme isteğini göstermekte."(2. ap, 2. At, UD, HS, st: 473-476), HP kodlu çocuğun Resim 1'de görülen resimleriyle ilgili,"Gelecekte çocuk doktoru olmak istiyor ve oldukça iç açıcı bir hastane binası çizmiş. Mesleki beklentisini hastane çizerek belirtmiş ama kendisini resmetseydi çok daha belirgin olabilirdi. Görüşme olmasa hastanede doktor olmak istediği anlamı çıkmayabilirdi."(2. ap, 2. At, UD, HP, st: 477-480), sözleriyle kız çocuğunun resimlerindeki doktorluk mesleğine yönelik fikirlerini dile getirmişlerdir. Ayrıca ef (Yaş: 10) kodlu çocuk görüşme esnasında, "Doktor olmuşum. Kendim hastanede, kendi evimdeyim."(1.ap, 8. at, GF, ef, st: 315), diyerek doktor olmaya dair hayallerini dile getirmiştir. Uzmanlara göre resimde kullanılan doktor şeması çocuk hastanesi ile gösterilmektedir. Çocuk resimde kendisi dâhil hiçbir figüre yer vermemiştir. Uzmanlar büyük bir hastane ile gelecekteki meslek algısını belirten çocuk resmi için lider bir tavra, güçlü olma isteğine göndermede bulunmuşlardır.

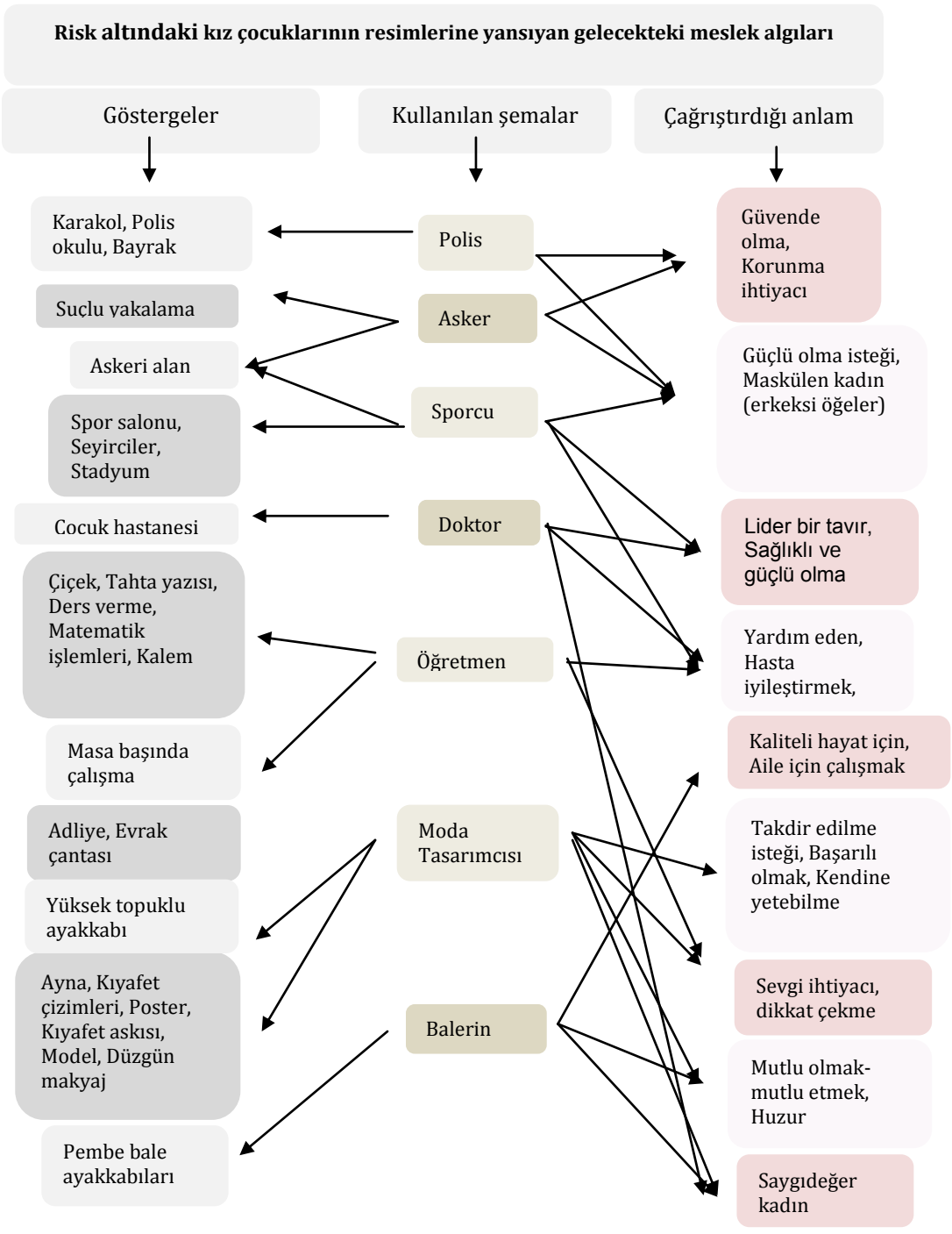

Resim 1. ıi kodlu çocuğun resmi

Resim 2.rskodlu çocuğun resmi

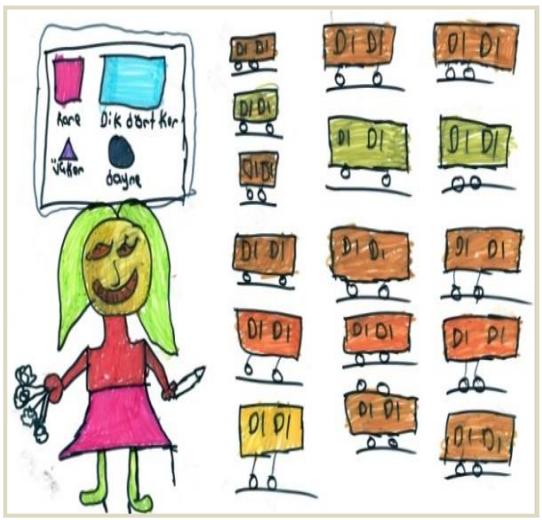
Uzmanlar rs (Yaş: 10) kodlu çocuğun Resim 2'de görülen polislik ve askerlik meslekleri ile ilgili "Polis okulu yapmış. Bu okulda okuma isteğini göstermekte."(2. ap, 2. At, UD, HS, st: 483), "Oldukça büyük bir meslek okulu (ulaşılmasını biraz zor algılıyor olabilir) çizmiş. Kendini polis olarak da çizebilirdi ancak önce okulu çizmiş. Hedefinde önce polis olmak için aşması gereken bir eğitim süreci olduğunun farkında."(2. ap, 2. At, UD, HP, st: 500-503) olarak görüşlerini bildirmişlerdir. rs kodlu çocuk görüşme esnasında "… Mesela suçluları yakalıyorum, onların peşinden gidiyoruz, onları arıyoruz her yerde gece gündüz"(1.ap, 8. at, GF, rs, st: 326-329) diyerek polis olmaya dair hayallerinden de bahsetmiştir. Uzmanlara göre resimlerde kullanılan polis şeması polis okulu, bayrak ile gösterilmektedirler. Polis okulunun sayfanın tamamını kaplayan bir şekilde yine hiçbir figür kullanılmadan resmedildiği görülmektedir. Güvende olma, korunma ihtiyacı, güçlü olma isteği ile anlamlandırılan bu resimde kendine yer vermeyen çocuğun hayalini gerçekleştirmek için aşması gereken bir eğitim süreci olduğunun farkındalığı görülmektedir.

Şekil 3. Risk altındaki kız çocuklarının resimlerine yansıyan gelecekteki meslek algıları

Resim 3. uü kodlu çocuğun resmi

Resim 4. şt kodlu çocuğun resmi

Uzmanlar çocukların beden eğitimi öğretmeni, antrenörlük mesleği ile ilgili uü (Yaş: 13) kodlu çocuğun Resim 3'te görülen resim hakkında; "Beden eğitimi öğretmeni olmak istiyor ve oldukça iddialı spor salonun adını yazmış ve iddialı bir isim koymuş. Bir iddiası var ve bunu gerçekleştireceğini hayal ediyor. Ayrıca, çevresindeki çocukların da hayatlarını değiştirebileceği düşünüyor. Başarılı ve lider konumunda biri olma hayali var"(2. ap, 2. At, UD, HP, st: 507-511). "Spor üzerinden bir yaşam kurgulamak bizim pek alışık olduğumuz bir şey değil... Gelecekte kendisini bir antrenör gibi görmek istiyor."(2. ap, 2. At, UD, B, st: 512-514) demektedir. Resimlerde kullanılan sporcu (beden eğitimi öğretmeni ve antrenörlük) şemaları spor salonu, spor aletleri, seyirciler, stadyum ile gösterilmektedirler. Çocuklar hem resimlerinde hem görüşme esnasında beden eğitimi öğretmeni olmak ya da kendi spor salonunu işletme hayalini dile getirmişlerdir. Göz önünde olma, başarıyı hissetme ve güçlü olma arzusu çocuk resimlerinden çıkan anlamlardır.

Uzmanlar şt (Yaş: 11) kodlu çocuğun Resim 4'te görülen gelecekteki meslek algılarında yer alan öğretmenlik mesleği ile ilgili, "Meslek algısı bakımından öğretmenlik kız çocuklarında çok tercih edilen bir iş, çünkü çevrelerinde rol model çok ancak gecekondu mahallelerindeki okullarda görev yapan öğretmenler… Yüze odaklanmış olması, gülen fakat sevimsiz bir figür çizmesi ile kafasındaki öğretmen imgesi arasında bir ilişki olabilir diye düşündüm."(2. ap, 2. At, UD, B, st: 576-583) ifadelerinde bulunmuştur. Resimlerde kullanılan öğretmen şeması, çiçek, yazı tahtası, ders etkinliği, matematik işlemleri, kalem ile gösterilmektedir. Uzmanlar çocukların öğretmenlik mesleğine ilişkin algılarını ve hayallerini takdir edilme isteği, başarılı olmak, kendine yetebilmek, mutlu olmak-mutlu etmek ve huzur arayışları olarak anlamlandırmışlardır.

Resim 5. gh kodlu çocuğun resmi

Resim 6. vy kodlu çocuğun resmi

gh (Yaş: 13) kodlu çocuğun Resim 5'te görülen resmine yansıyan avukatlık mesleği ile ilgili uzman görüşleri ise, "kendini başarılı ve oldukça bakımlı bir avukat olarak çizmiş. Yüzü ona dönük olmayan ve göz ifadesinden çok da dost olmadığını düşündüren kadın figürünün üstünü çizmiş. Gelecekte onu mutsuz edecek kişileri hayatından çıkarmak istediği şeklinde yorumlanabilir. Elinde de çanta olması oldukça yoğun, gülüyor olması işini sevdiği ve başarılı olduğu şeklinde yorumlanabilir"(2. ap, 2. At, UD, HP, st: 592-597), şeklindedir. Resimlerde kullanılan avukat şeması, masa başında çalışma, yüksek topuklu ayakkabı, adliye ve evrak çantası ile gösterilmektedir. Uzmanlar resmi takdir edilme isteği, başarılı olma arzusu, kendine yetebilme, sevgi ihtiyacı, dikkat çekme, mutlu olmak-mutlu etmek, saygıdeğer kadın çağrışımları ile açıklamışlardır. Bu çağrışımlarda büyük adliye binası, yüksek topuklu ayakkabılar ve evrak çantası özellikle belirleyici olmuştur. vy (Yaş: 13) kodlu çocuğun Resim 6'da görülen moda tasarımcılığı mesleği ile ilgili ise uzmanlar tarafından; "Oldukça anlaşılır ve detayları olan bir resim. Kendini, yaptığı işi seven ve başarılı biri olarak çizmiş. Ayrıca, kendine ait bir işyeri tasarlamış. Çevresinde bu mesleğe ilişkin rol modeli olduğunu sanmıyorum… Estetik ve yaratıcılığın olduğu bir mesleği tercih etmiş."(2. ap, 2. At, UD, HP, st: 606-611), "Aslında meslek olarak diğerlerine oranla daha gerçekçi bir yaklaşım sergilediğini düşünüyorum… Yaratıcı yönleri olan bir meslek… " (2. ap, 2. At, UD, B, st: 613-620) denilmektedir. Resimlerde kullanılan moda tasarımcısı şeması, yüksek topuklu ayakkabı, ayna, kıyafet çizimleri, poster, kıyafet askısı, model, düzgün makyaj ile gösterilmektedir. Uzmanlara göre takdir edilme, başarılı olma, kendine yetebilme arzusunu taşıyan bu resim aynı zamanda kendine ait bir iş yerine sahip olmanın getirdiği saygıdeğer kadın olma arzusunu da barındırmaktadır.

Bulgular bağlamında yukarıdaki görüşler incelendiğinde; öğretmenlik mesleği bu çocuklar için, her gün gördükleri, saygın, kutsal ve bir o kadarda ulaşılması güç bir meslek olduğu söylenebilmektedir. Yine her gün mahallede sıkça gördükleri, korkulan, çekinilen ve saygı duyulan, güçlü olma simgesine dönüşmüş bir meslek olan polislik kız çocukları için gelecekte sahip olunmak istenen en önemli ikinci meslek grubu olarak görülmektedir. Ayrıca fiziksel aktivite gerektiren spor dalları ile ilgili mesleklerde gelecekte sahip olunmak istenen meslekler arasında göze çarpan üçüncü meslek grubudur.

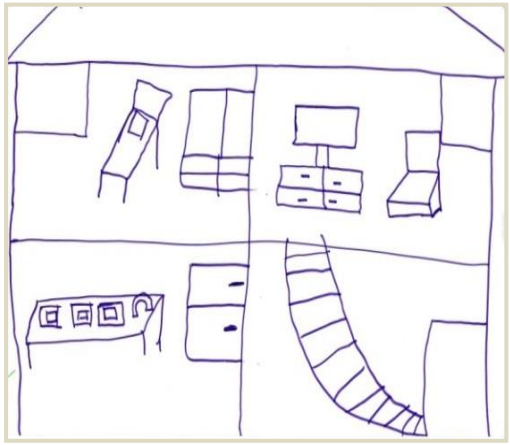
Gelecek beklentileri

Çocuk resimlerindeki gelecek beklentileri uzman değerlendirmeleri çerçevesinde irdelenmiş ve kullanılan şemalar, göstergeler ve şemaların çağrıştırdığı anlam olmak üzere üç alt tema ve 62 koda ulaşılmıştır. Şekil 4'te görüldüğü gibi, alan uzmanları ve PDR uzmanının kız çocuklarının resimleri üzerinden yaptıkları değerlendirmeler sonucunda, kız çocuklarının resimlerindeki gelecek beklentileri olarak kodlanmışlardır.

Uzmanlar kız çocukların resimlerinde geleceğe dair umutsuz beklentiler içeren; büyük ve çok odalı güzel ev, büyük masada yemek, araba sahibi olmak, çok katlı evde yaşamak, yeni mutlu dünya imgeleri ve şemaları için şunları söylemektedirler: B kodlu uzman no (Yaş: 12) kodlu çocuğun Resim 8'de görülen büyük ve çok odalı güzel ev ile ilgili resmi hakkında, "Kuşkusuz bir gelecek kurgusu var, yapamadıkları türden bir tatil özlemi. Erkek figüre yer verilmemiş."(2. ap, 3. at, UD, B, st: 649-650) demektedir. HP kodlu uzman ef (Yaş: 10) kodlu çocuğun Resim 9'da görülen resmi hakkında şunları söylemektedir;"Şu anda herkesin aynı odada uyuduğu bir gecekonduda yaşıyor. Yaşam koşullarından memnun olmadığı için gelecekte kendisini çok odalı büyük bir evde yaşarken hayal etmiş." (2. ap, 3. at, UD, HP, st: 641-643), Ayrıca, "Gelecekle ilgili beklentileri oldukça yüksek. Büyük bir ev ve doktor olmak…."(2. ap, 3. at, UD, HP, st: 719-720) demektedir. ef kodlu çocukta, "Villa, önünde havuzu var. İçinde iki tane çocuk odası, biri oyun odası. Oyuncak bebeklerim olacak."(1.ap, 8. at, GF, ef, st: 315-317), diyerek gelecek ile ilgili benzer istekleri olduğunu söylemiştir.

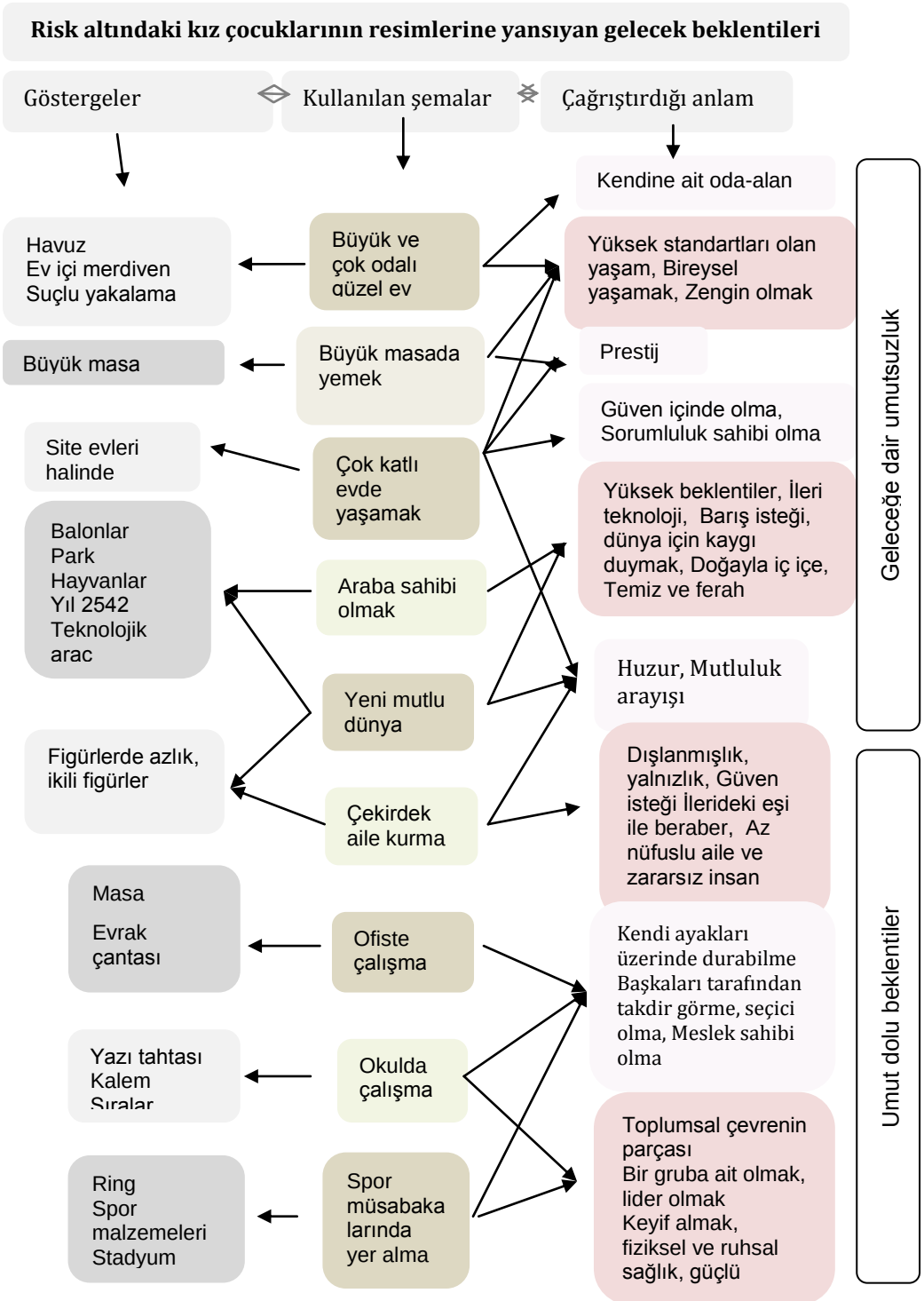

Resim 8. no kodlu çocuğun resmi

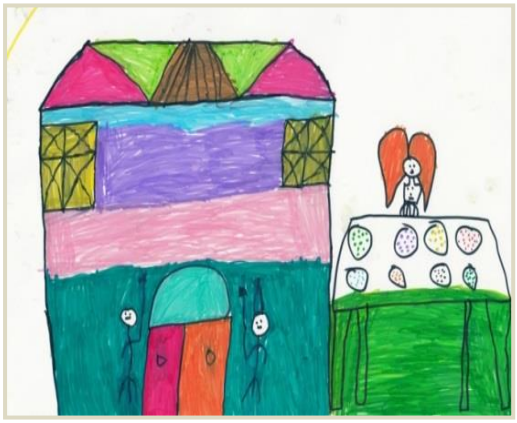

Resim 9. ef kodlu çocuğun resmi

HP kodlu uzman şt (Yaş: 11) kodlu çocuğun Resim 10'da görülen büyük masada yemek şeması ile ilgili resim hakkında, **"**Muhteşem bir ev çizmiş. Evde sadece 2 kişi var. Ev kalabalık olmamasına rağmen kendisini dışarıda kocaman bir yemek masasında tek başına çizmiş. Çok kardeşli kalabalık bir evde yaşadığı için, özellikle yemek konusunda hızlı olmak zorunda olmayacağı bir sofrada hayal etmiş kendini."(2. ap, 3. at, UD, HP, st: 644-648) demiştir. B kodlu uzman ise aynı resim hakkında, "Çocuk aç, sanırım az ve sınırlı yemek yiyebiliyor. Yemek konusunu çok öne çıkarmış. Konforlu bir evde oturmak, güzel yemekler yemek gibi hayalleri var ve ilginç olan şu ki, kendi doymadığı için paylaşma fikri yok, tek başına"(2. ap, 3. at, UD, B, st: 663-666) diyerek bu çocukların konforlu hayat şartlarına olan özlemleri hakkında fikirlerini söylemişlerdir. Ayrıca şt kodlu çocuk resmini yaparken babasının çok yemek yediği için ona kızdığı ve hep sofradan aç kalktığı için gelecekte sadece kendisinin olduğu kocaman bir sofrada yemek yediğini belirtmiştir (GK, şt, st: 874-886).

Şekil 4. Risk altındaki kız çocuklarının resimlerine yansıyan gelecek beklentileri

Resim 10. şt kodlu çocuğun resmi

Resim 11. ab kodlu çocuğun resmi

Uzmanlar kız çocukların resimlerinde geleceğe dair umut dolu beklentiler içeren; çekirdek aile kurma, ofiste çalışma, okulda çalışma, spor müsabakalarında yer alma imgeleri ve şemaları için şunları söylemektedirler: HP kodlu uzman, ab (Yaş: 12) kodlu çocuğun Resim 11'de görülen çekirdek aile kurmak ile ilgili ikinci resmi hakkında, "Gelecekte kendini karşı cinsten biri, eşi, nişanlısı vb. ile birlikte kurguluyor, kalabalık bir insan grubu yerine çekirdek aile ile hayvanlar ve doğada olmayı tercih ediyor denilebilir. Evlilik arzusu olmasına rağmen, kendi ayakları üzerinde durabileceği ve çevresindeki herkesten daha güçlü biri olarak polis olmayı hayal etmiş. En büyük arzusu ve isteğinin huzur isteği olduğu söylenebilir."(2. ap, 3. at, UD, HP, st: 713-718) diyerek çocukların toplum tarafından kabul edilmek ve takdir görmek istediklerini söylemektedir.

Bulgular bağlamında kız çocuklarının bir kısmının gelecekte yaşadıkları bir günü resmetmeleri istendiğinde çok uzak bir geleceği algıladıkları ve okullarda ya da sosyal medya araçlarıyla öğretile gelmiş gelecek kurgularıyla resimlerini yansıtmışlardır. Çocuklar gelecekte güler yüzlü hayvanlar, sularımız bitmesin, gelecekte bütün insanlar el ele gibi yaptıkları resimlerle okullarda yaptırılan afiş çalışmalarına benzer resimler yapmışlardır. Kız çocuklarının resimlerine yansıyan gelecek beklentilerinin bir kısmı ise daha gerçekçidir ve daha çok kariyer odaklıdır. İyi bir meslek sahibi olmak, insanların gözü önünde başarılı bir sporcuya dönüşmek ya da sakin ve daha bireysel bir hayat çocukların daha gerçekçi olan gelecek beklentilerini yansıtmaktadır.

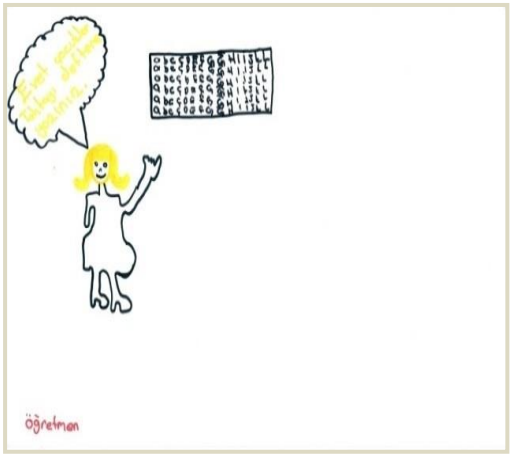
Çalışan insan imgeleri

Çocuk resimlerindeki çalışan insan imgesi uzman değerlendirmeleri çerçevesinde irdelenmiş ve kullanılan şemalar, göstergeler ve şemaların çağrıştırdığı anlam olmak üzere üç alt tema ve 56 koda ulaşılmıştır. Birbiri ile bağlantılı bu üç alt tema aşağıda bütünsel bir biçimde sunulmuştur. Şekil 5'te görüldüğü gibi, alan uzmanları ve PDR uzmanının kız çocuklarının resimleri üzerinden yaptıkları değerlendirmeler sonucunda, sokakta çalışan; çöp toplayıcı, mendil satıcısı, sokak temizlikçisi, araba camı temizlikçisi, simit satıcısı, sokak satıcısı, ayakkabı boyacısı, balon satıcısı, mevsimlik işçi imgeleri ve şemaları için şunları söylemektedirler: HP kodlu uzman gh (Yaş: 13) kodlu çocuğun resimleri ile ilgili düşüncelerini, "Çalışan birden fazla insan resmetmiş. Kadın ve erkek çalışanlar var. Kadını genç ve havalı çizmiş ancak yaptığı işten memnun değil. Erkekler ise daha memnun görünüyor…" (2. ap, 1. at, UD, HP, st: 390-394), B kodlu uzman ise, gh kodlu çocuğun Resim 12'de görülen birinci resmi ile ilgili, "Simitçi, ayakkabı boyacısı gibi seyyar satıcılara yoğunlaşması

baktığıyeri belirlemesi açısından önemli. Ayrıca bir kızın araba ile olan ilişkisi de ilginç. Yaşı biraz büyük ergenlik çağında, sokaktaki kadın modellerden bir şekilde etkilenmiş olabilir. Kötü örnek olmayabilir, araba sahibi olan varlıklı, güzel bir kadın olma hayalinin bir parçası şeklinde de okuyabiliriz. Emeğiyle geçinen sokaktaki zararsız insanlar betimlemesi var."(2. ap, 1. at, UD, B, st: 419-425) sözleriyle sokakta araba camı silen kadına işaret etmektedirler.

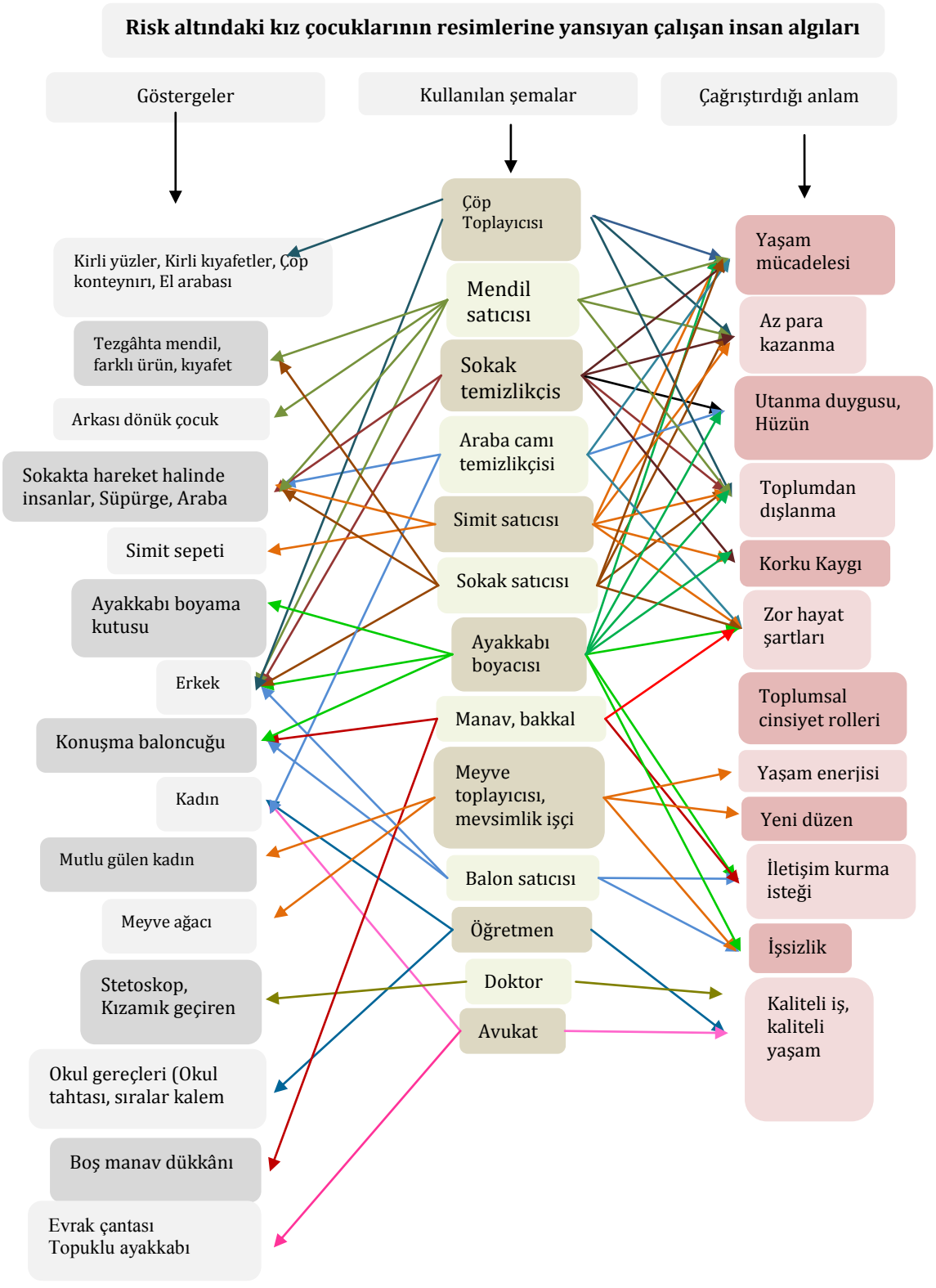
Resim 12. gh kodlu çocuğun resmi

Resim 13. jk kodlu çocuğun resmi

HP kodlu uzman jk (Yaş: 13) kodlu çocuğun Resim 13'te görülen öğretmenlik ile ilgili, "Çalışan insan denmesine rağmen çoğu çocuk gibi sadece kadın çalışan çizmiş. Yaptığı işten memnun bir öğretmen. Görüşmede kadınların en çok yaptığı meslekler arasında da söylemişti."(2. ap, 1. At, UD, HP, st: 434-436) demektedir. HS kodlu uzman ise jk kodlu çocuğun birinci resmi ile ilgili,"… sınıf tahtası çocuğun eğitimini sürdürme isteğini yansıtıyor olabilir."(2. ap, 1. At, UD, HS, st: 395-396) sözleriyle açıklamaktadır.

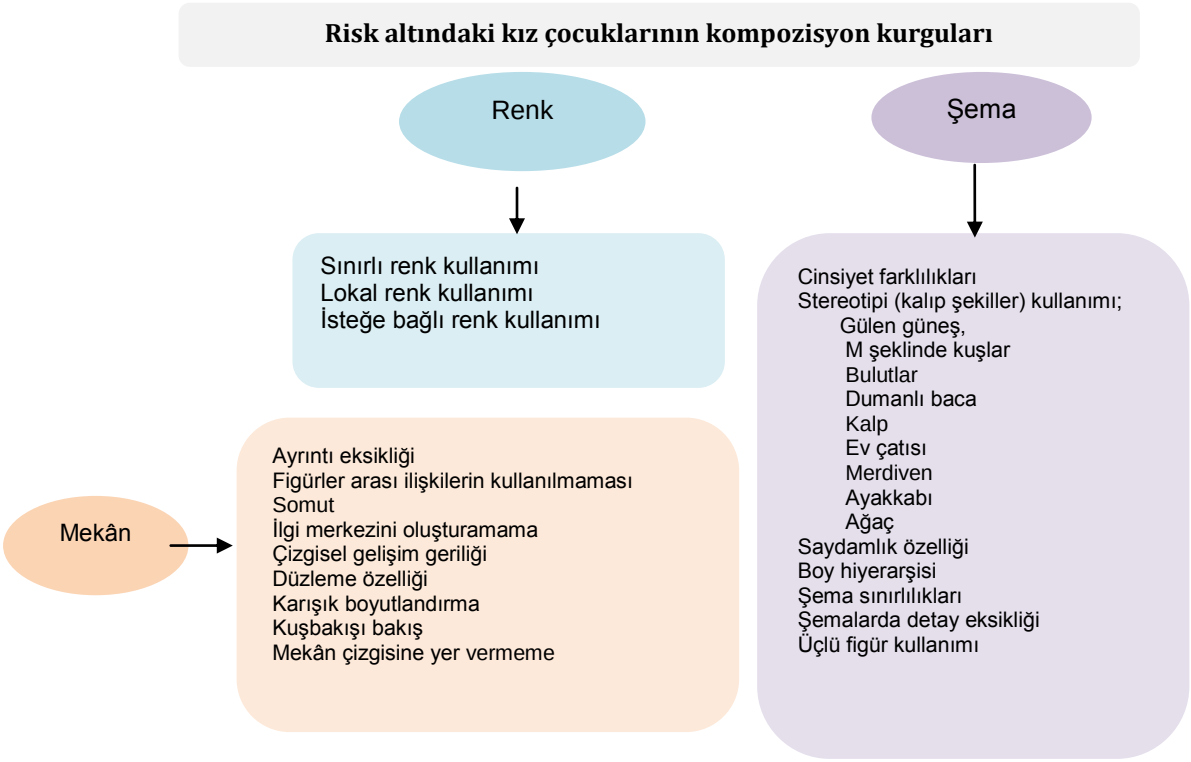
Uzmanların kız çocukların resimleri üzerine değerlendirmeleri sonucunda kız çocukların sokakta çalışan insanlara karşı acıma duygusu besledikleri görülmektedir. Kız çocukları sokakta çalışan insanları oldukça gerçekçi bir yaklaşımla kâğıda aktarmış ve bu mesleklerin bazı belli şemalarını detay atlamadan gerçekçi bir biçimde yansıtmışlardır. Ayrıca kız çocuklarının resimlerinde sokakta çalışan insanlar genellikle mutsuz ve güvenlikten yoksun resmedilmiştir. Uzmanların kız çocuklarının resimleri üzerine değerlendirmeleri kız çocukların daha kaliteli bir hayat sunduğunu düşündükleri meslekleri ulaşılması güç olarak algıladıkları yönündedir. Bu meslekler detaydan uzak betimlenirken kendi sosyal çevrelerindeki meslekleri daha detaylı betimledikleri görülmüştür. Onlar için öğretmenlik, doktorluk gibi meslekler ideal ve ulaşılması güç hedefler olarak görülmektedir. Bulgular bağlamında, bu kız çocuklarının resimlerinde çalışan insan en çok çevrelerinde sık sık karşılaştıkları meslekleri icra eden insanlar etrafında şekillenmektedir. Kız çocuklarının çalışan insan resimlerini, mahallelerinde gördükleri işçilik yapan insanlar ile sağlık hizmetlerini almak için gittikleri hastanede doktorluk ve eğitim için gittikleri okulda öğretmenlik dışına çıkamamaktadır. Örneğin; hiçbir kız çocuğunun çalışan insan resminde mühendislik, dişçilik, avukatlık, hemşirelik, eczacılık, veterinerlik ve tasarımcı gibi farklı meslek gruplarına rastlanamamıştır.

Şekil 5. Risk altındaki kız çocuklarının resimlerine yansıyan çalışan insan algıları

Risk Altındaki Kız Çocuklarının Kompozisyon Kurguları

"Risk Altındaki Kız Çocuklarının Kompozisyon Kurguları" teması üç alt tema altında irdelenmiştir. Bunlar: "renk, mekân, şema" olarak ifade edilmiştir. Risk altındaki kız çocuklarının kompozisyon kurgularına dair üç alt tema ve 27 koda ulaşılmıştır. Alan uzmanlarının ve PDR uzmanının kız çocuklarının resimleri üzerinden yaptıkları değerlendirmeler sonucunda, Şekil 6'da görülen kodlama ortaya çıkmıştır.

*Şekil 6.*Risk altındaki kız çocuklarının kompozisyon kurguları

şt (Yaş: 11) kodlu çocuğun Resim 14'te görülen üçüncü resmi için, "Tipik düzleme özelliği gösteren bir kompozisyon, sınıf ortamı betimlenmiş ve tüm öğeleri birbirleriyle çakışmayacak şekilde kâğıda yayılmış." (3.ap, 1. at, UD, B, st: 769-770). Uzmanlar kız çocukların resimlerinde renk kullanımına dair: HS kodlu uzman ab (Yaş: 12) kodlu çocuğun birinci resmi hakkında, "Resimde renk kullanılmamış. Ancak çeşitli meslek gruplarındaki işçileri gösteren figürler farklı renklerle çizilerek birbirinden ayrılmak istenmiş. Yaş itibari ile dönem özelliği olmasına karşın gerçekçi renkler kullanılmamış."(3. ap, 2. At, UD, HS, ab, st:783-785),B kodlu uzman, "2. resim gerçekten düşsel olmuş, balonlu kız çocukları, kadınlar belirsiz bir mekânda (park olabilir) mutlular, kuşlar onları izliyor. Bu tür resimler, süreçte öğrendikleri ve aynı zamanda çiziminde zorlanmadıkları bir takım şablon imgelerin bir araya getirilmesiyle oluşuyor. Bir şeyleri betimlemekte zorlandıkları anda başvurabilirler. 3. resimde yukarıda sıra sıra bulutlar, soldan güneş doğuyor. Genel bir karakteristik olarak bu da resmi çerçeveleme ve doldurma kolaycılığı ile ilgili."(3.ap, 3. At, UD, B, rs, st:807-812) sözleriyle kız çocuklarının resimlerindeki mekân, renk ve şema kullanımlarına yönelik fikirlerini dile getirmişlerdir.

Resim 14. şt kodlu çocuğun resmi

Bulgular bağlamında, bu kız çocuklarının resimlerinde mekâna dair ayrıntıya çok fazla yer vermedikleri, perspektifi henüz kavrayamadıkları, bazı kız çocukların resimlerinde daha küçük yaş gruplarında karşımıza çıkan ve 10-15 yaş aralığındaki çocukların yavaş yavaş uzaklaşmaya başladığı düzleme, saydamlık, kuşbakışı gibi özelliklerin hala görüldüğü saptanmıştır. Kız çocuklarının resimlerinde renk kullanımlarının sınırlı düzeyde olduğu görülmüştür. Kız çocukların bir kısmı bölgesel renk kullanırken, çocukların bir kısmı hiç renk kullanmamış, yalnızca kontur çizgilerini belirtmek için keçeli kalemleri kullanmıştır. Kız çocuklarının resimlerinde bilindik resimsel şemalarına yer verdikleri görülmektedir. Ayrıca uzmanlar kız çocuklarının kullandıkları şemaların sınırlı olduğunu düşünmektedir. Bunun dışında kız çocukların bir kısmının, kendilerine özgü şemalar oluşturma çabası içinde oldukları görülmektedir.

Sonuç, Tartışma ve Öneriler

Araştırmada kız çocuklarının çizmiş oldukları resimlerdeki çalışan insan, gelecek ve meslek algısına dönük tespitler kullanılan şemalar (Görülen nedir?) göstergeler (Şemayı anlamlandırmaya dönük ayrıntılar nelerdir?), çağrıştıran anlamları (Onun anlamı nedir?) keşfetmeye dönük yapılmıştır. Araştırmada çocuk resimleri üzerine uzmanlar tarafından yapılan değerlendirmelerin büyük çoğunluğunu çocuklarla yapılan görüşmeler de teyit etmiştir.

Çocuklara *"hayalindeki mesleği çiz*" denildiğinde çocukların sıklıkla öğretmenlik mesleği ve özellikle de beden eğitimi öğretmenliği üzerine yoğunlaştıkları görülmektedir. Doktor, moda tasarımcısı, polis, avukat olmaya dönük hayallerini de yansıtan çocuklar vardır. Spor merkezinde antrenörlük, kendi spor merkezini açmak ya da beden eğitimi öğretmeni olmaya dönük hayallerin ise Güçkobir Federasyonu'nda alınan spor kurslarının etkisi altında şekillendiği sonucuna ulaşılmıştır. Çocukların bu kurumda aldıkları Capoeira ve MuayTai gibi kursların gelecek ile ilgili hayallerinde belirleyici olduğu görülmüştür. Ancak çocuk resimleri üzerine yapılan analizler çocukların bu hayalleri ulaşılması güç olarak algıladıklarını da göstermektedir. Onlar için öğretmenlik, doktorluk gibi meslekler ideal ve ulaşılması güç hedefler olarak algılanmaktadır. Çiçekler ve Koruklu'nun (2013, 560) yaptıkları araştırmaya göre "çocukların resim çalışmalarındaki resim özelliklerinin sosyo-ekonomik düzey değişkenine göre farklılık göstermesi çocukların çevrelerinde gördükleri nesnelerle, zihinlerinde oluşturdukları imajlar arasındaki farklılıklarla açıklanabilir. Nitekim çocukların farklı sosyo-ekonomik

düzeylerde yetişmelerinin ve farklı çevre uyarıcılarına maruz kalmalarının, nesneleri zihinlerinde biçimlendirmelerinde olumlu ya da olumsuz etkilediği söylenebilir" sonucu araştırma bulgularıyla örtüşür niteliktedir.

Kız çocuklarının resimleri üzerine yapılan analizlerin sonucunda; her gün gördükleri, saygın, kutsal olarak algıladıkları öğretmenliğin ve yaşadıkları bölgede sıkça gördükleri, korkulan, çekinilen ve saygı duyulan, güçlü olma simgesine dönüşmüş bir meslek olan polisliğin kız çocukları için gelecekte sahip olunmak istenen en önemli ikinci meslek grubu olduğu görülmektedir. Ayrıca kız çocukları için fiziksel aktiviteleri gerektiren spor dalları da gelecekte sahip olunmak istenen meslekler arasındadır. Bilgi Üniversitesi'nden Uyan (2006) tarafından yürütülen "*Çocuklar Yoksulluğu Anlatıyor"* adlı projenin sonuçları da bu araştırmanın sonuçlarını destekleyecek niteliktedir. Uyan'ın (2006) araştırmasının sonuçlarına göre, "çocuklar büyüdüğünde en çok öğretmen olmak istemektedir. Aileleri dışında yaşamlarını etkileyen en önemli kişi olan öğretmenleri gibi olmak birçok çocuğunun dileğidir. İkinci sırada ise doktor olma isteği gelmektedir. Özellikle ailede hastalık varsa çocuklar doktor olmayı çok daha fazla istemektedirler. Eğer hastalık tedavi edilemiyorsa bu istek daha da açık hale gelmektedir." Bu araştırmanın sonuçları da çocukların hayatlarına en çok dokunan mesleklere yöneldiği şeklindedir.

Kız çocukların resimlerinin analizlerinden çıkan bir diğer sonuç resimlerde çok uzak bir geleceği yansıtmalarıdır. Uçan arabalar, yıl 2542 de yaşam, gelecekte suyun tükenmesi gibi daha uzak geleceği hayal etmeye dönük resimleri de çizdikleri görülmüştür. Bu beklentiler kendilerine dönük gelecek hayali ya da beklentisi olarak görülmemiştir. Kız çocuklarının resimlerine yansıyan gelecek beklentilerinin büyük bir kısmı ise daha gerçekçi ve daha çok kariyer odaklıdır. Uzmanlara göre iyi bir meslek sahibi olmak, insanların gözü önünde başarılı bir sporcuya dönüşmek ya da sakin ve daha bireysel bir hayat çocukların daha gerçekçi olan gelecek hayalleri olarak görülmektedir. Bayoğlu ve Purutçuoğlu'nun (2010) yaptığı araştırmada bu sonuçlarla benzerlik gösterir niteliktedir. Onlara göre ergenlerin gelecek ile ilgili beklentilerinin en çok eğitim, iş ve ekonomik konularla ilişkili olduğu, bunu sırası ile aile yaşamı ve sağlık ile ilgili gelecek beklentilerinin izlediği saptanmıştır. Ergenlerin eğitim, iş ve ekonomik durumları kısaca yaşamlarında zevk aldıkları bir şeyleri yapma, iş bulma her zaman yeteri kadarına sahip olma konusunda daha yüksek beklentileri olduğu; bu konularda kızların eğitim, iş ve ekonomik konularla ilgili beklentilerinin erkeklerin beklentilerinden yüksek olduğu görülmektedir. Yine Türkcan'ın (2013, 597) araştırma bulgularına göre kimi öğrenciler bir ev ya da arabanın hayalini kurmuşken kimi öğrenciler başarının onların yaşamlarına getireceği olumlu değerlere vurgu yapmışlar, kimi öğrenciler de başarıyı kalbin anahtarıyla açılan aşk sonucu evlenmekle özdeşleştirmişlerdir.

Uzmanların kız çocuklarının resimleri üzerine yaptıkları değerlendirmeler sonucunda kız çocukların sokakta çalışan insanlara karşı acıma duygusu beslediklerini göstermektedir. Kız çocuklarının resimleri üzerine yapılan analizler sokakta çalışan insanların genellikle mutsuz ve güvenlikten yoksun olduğu yönündedir. Çocukların açıklamalarından her gün gördükleri sokakta çalışan insanların hayatlarında çok görünür olmasalar da, zihinlerinde çalışan insan ile eşleştirildiği anlaşılmaktadır. Çocuklar *"çalışan insan resmi çiz"* denildiğinde daha çok çöp toplayıcı, seyyar satıcı, mevsimlik işçi gibi sokakta çalışan insanlar üzerine yoğunlaşmışlardır. Çocukların bazılarının ise çizdiği çalışan insan imgesi öğretmen, polis ve doktordur. Bu durum çocukların mesleğe dönük algılarının oldukça sınırlı olduğunu yönünde açıklanabilmektedir. Çocuklar resimlerinde genellikle kendi sosyal çevrelerindeki iş/çalışma kavramına yaklaşmışlardır ya da eğitim, sağlık, güvenlik gibi nedenlerle zorunlu olarak ilişkili oldukları çalışma yaşantılarını betimlemişlerdir.

Yapılan araştırmada risk altındaki kız çocuklarının gerek manevi, gerekse maddi yetersizlikler nedeniyle yeterli uyarıcılarla karşılaşmadıkları ve bunun sonucunda algı dünyalarının olması gerektiği gibi gelişmediği sonucuna ulaşılabilir. Bu durumun çocukların resimlerine ayrıntı eksikliği yönünde yansıdığı ve çocukların anlatmak, göstermek istediği düşüncelerini etkili bir şekilde yansıtmasını engellediği sonucuna ulaşılmıştır. Uzmanların resim analizleri sonucunda, kız çocuklarının resimlerinde mekâna dair ayrıntıya çok fazla yer vermedikleri, perspektifi henüz kavrayamadıkları, figürler arasındaki ilişkileri yeterince yansıtamadıkları yönündedir. Ayrıca bazı çocukların resimlerinde daha küçük yaş gruplarında karşımıza çıkan düzleme, saydamlık, kuşbakışı gibi özelliklerin hala etkisini hissettirdiği anlaşılmaktadır. Kız çocuklarının renk kullanımları ise oldukça sınırlıdır. Kız çocukların bir kısmı lokal renkler kullanırken bir kısmı da çok canlı renkler kullanmış ve yer yer bazı objelerde alışılmışın dışında renkler kullanmayı tercih etmiştir. Ayrıca çocukların uygulama esnasında sunulan çok renkli keçeli kalemleri kullanmayı, belli bazı renklerin dışında çok fazla tercih etmedikleri görülmüştür. Oysa renk üzerine incelemelerde bulunan uzmanlar kız çocuklarının renk seçimine erkek çocuklardan daha fazla önem verdikleri sonucuna varmışlardır (Yavuzer, 2012). Bu anlamda kız çocuklarının renk seçiminde yaşıtları ile aynı tutumlar sergilemedikleri ve renk kullanımında çeşitliliğe çok fazla önem vermedikleri söylenebilir.

Uzmanların resim analizleri kız çocuklarının resimlerinde bilindik resimsel şemalara çok fazla yer verdiğini göstermiştir. Çocukların toplumsal cinsiyet rollerini alışılagelmiş şemalar ile sembolize ettikleri görülmüştür. Kız çocukların bir kısmının, kendilerine özgü şemalar oluşturma çabası içinde, bir kısmının ise resimlerinde kullandıkları şemaların sınırlı olduğu sonucuna varılmıştır. Kullanılan şemalarda detay eksikliği en dikkat çekici unsurdur. Ayrıca çocuklar kendi sosyal çevrelerinde sıklıkla gördükleri şemalara ilişkin detaylı bir anlatım sergilerken, kendilerinden uzak, ya da ulaşılamaz gördükleri unsurlara ilişkin daha az detay gösterme eğilimi sergilemişlerdir.

Çocukların kimi zaman oyun, kimi zamanda bir görevin parçası olarak oluşturdukları resimler kendilerini, ailelerini, toplumu ve yaşanılan çevreyi algılayış biçimlerini yansıtan önemli araçlardandır. Nitekim çocuk resimleri üzerine yapılan birçok araştırmada, çocukların kendileri, aileleri ve çevreleri ile ilişkilerinin niteliği hakkında bilgilere rastlanmıştır. Yıldız'ın (2012) ilköğretim birinci kademe öğrencilerinin "okul" kavramına ilişkin görüşleri üzerine yaptığı araştırmaya göre çocuğun kavram kazanımına katkı sağlayan çizimler, eğitsel ve psikopedagojik açıdan çocuğu tanımada, anlamada önem taşımaktadır. Çocukların her zaman zihinlerinde oluşturdukları ve düşündüklerine en yakın çizimi aktarmaya çalıştıkları görülmüştür. Yine Sayıl'ın (2004) yaptığı çocuk resimlerinin klinik kullanımına yönelik bir değerlendirme isimli makalesinde resimlerin, özellikle çocuğun kendini açmasının güç olduğu ya da bunda başarılı olamadığı durumlarda uzmanlar tarafından konuşmayı başlatmak amacıyla çok yararlı bir biçimde kullanılabileceğini göstermiştir. Ayrıca "çizimler üzerinde çocuğu konuşturmanın belleği tetiklediği; daha fazla anının ve bilginin hatırlanmasına aracılık ettiği de bulunmuştur" (Sayıl, 2004:10). Araştırma bulgularında da görüldüğü gibi kız çocukları yaptıkları resimler aracılığıyla gelecek ve mesleğe dönük algılarını ortaya koyarken toplumun kadına dair algılarını da ortaya koymuşlardır. Solmaz (2012) eğer bir uygarlığın seviyesini ölçmek isterseniz, kadının hayat şartlarına bakmanız yeterli olacaktır demektedir. Ona göre kadının hayat şartları denildiğinde, kadının aile ve toplum içerisinde her an karşı karşıya bulunduğu ekonomik, sosyal, politik, kültürel ve benzeri koşullar karşısındaki durum ve yeri anlaşılmaktadır. Nitekim kız çocuklarının bulundukları hayat şartlarıyla bağlantılı olarak yaşamı algılayış biçimlerinin de oldukça sınırlı olduğu görülmektedir. Ancak kendilerine sunulan olanaklar bağlamında algılarını geliştirmeye meyilli oldukları da söylenebilir.

Öneriler

- Bu araştırmaya konu olan çocuklar, ekonomik durumu temel ihtiyaçlarını karşılamaya yetmeyen, düzenli bir işte çalışamayan ve gecekondularda yasayan ailelerin çocuklarıdır. Anne-babalarının eğitim düzeyi düşüktür. Ailelerin çok çocuklu bir yapıya sahip olması, çocuklarının, özelliklede kız çocuklarının, eğitimine önem verilmemesine neden olmaktadır. Dolayısıyla en fazla gelecek kaygısı ve belirsizliği yaşayan grup, kız çocuklarıdır. Bu nedenle devlet tarafından özellikle eğitim ve kültür faaliyetlerinden uzak ve kadın çalışma oranının belli mesleklerle sınırlı olduğu yoksul bölgelerdeki kız çocukların eğitimine öncelikli olarak okula devam etmeleri, okul gereçleri, okula ulaşım gibi konularda destek sağlanmalıdır. Bu tür çocukların kendi yeteneklerini keşfedebilecekleri ortamlarla buluşmaları sağlanmalıdır.

- Özellikle risk altındaki kız çocuklarına küçük yaşlardan itibaren sanat yoluyla kendilerini ifade edebilecekleri, benlik gelişimlerine dönük yaratıcı düşünce ve biçimlendirmeler ortaya koymaları için farklı fırsatlar verilmelidir. Kız çocuklarına resimleriyle kendilerini ifade etmeleri ve kendilerini tanımaları, gelecekte hayatlarını daha iyi ve bilinçli bir şekilde inşa etmeleri için olanaklar sağlanmalıdır.

- Bu araştırma risk altındaki kız çocuklarının gelecek ve meslek algılarının anlaşılmasında çocuk resminin kullanılması yoluyla gerçekleştirilmiştir. Risk altında bulunan her tür çocuğa kültür ve sanat aktiviteleri düzenleyerek ulaşmaya çalışacak, onlara yol gösterecek, bu çocukları anlamaya yönelik bir zemin oluşturabilecek projelerin geliştirilmesi ve yaygınlaştırılması yararlı olabilir.

Kaynakça

Aykaç, N. (2012), İlköğretim öğrencilerinin resimlerinde öğretmen ve öğrenme süreci algısı, *Eğitim ve Bilim*, 37(164), 298-315.

Arıcı, B. (2006). Resim, psikoloji ve çocuğun dünyasında resim. *Atatürk Üniversitesi Güzel Sanatlar Fakültesi Dergisi, 10, 15-22.*

Artut, K. (2004). Okul öncesi resim eğitiminde çocukların çizgisel gelişim düzeylerine ilişkin bir inceleme. *Çukurova Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi,* 13(1), 223-234.

Aydemir E. (2011). *Uşak raporları,* 11(08), Uşak Yayınları, Uşak.

Bayav, D. (2006). *Resimde göstergebilim, çocuk resimlerinin göstergebilimselçözümlenmesi*. Yayımlanmamış Doktora Tezi. Marmara Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Güzel Sanatlar Eğitimi Bölümü. İstanbul.

Bayoğlu, A. S. ve Purutçuoğlu, E. (2010). Yetiştirme yurdunda kalan ergenlerin gelecek beklentileri ve sosyal destek algıları, *Kriz Dergisi.* 18 (1), 27-39.

Baysal, M. (2010). *1-11 yaş çocuk resimlerinde renk, biçim ve konuların tablolandırılması,* Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi. Dumlupınar Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Resim Anasanat Dalı, Kütahya.

Belet, D. Ş. ve Türkkan, B. (2007*).* İlköğretim öğrencilerinin yazılı anlatım ve resimsel ifadelerinde algı ve gözlemlerini ifade biçimleri (Avrupa Birliği Örneği). *VI. Ulusal Sınıf Öğretmenliği Eğitimi* Sempozyumu Bildiriler içinde (ss. 270-278). Ankara: Nobel.

Beytut, D. Ş. Bolışık, B. Solak, U. ve Seyfioğlu U. (2009). Çocuklarda hastaneye yatma etkilerinin projektif yöntem olan resim çizme yoluyla incelenmesi*,* 36. *Maltepe Üniversitesi Hemşirelik Bilim Ve Sanatı Dergisi*. 2 (3), 35-44.

Çankırılı, A. (2012). *Çocuk resimlerinin dili* (4. Baskı). İstanbul: Zafer Yayınları.

Çiçekler, C. ve Öner-Koruklu, N. (2013). 4-6 Yaş arasındaki çocukların serbest resim çalışmalarındaki resim özellikleri. *Hacettepe Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, *28(2), 551-563.*

Doğan, P. (2012). Resim öğretmeni adaylarının umutsuzluk düzeylerinin incelenmesi.*Marmara Üniversitesi Atatürk Eğitim Fakültesi Eğitim Bilimleri Dergisi,* 36, 115-127.

Erdil, Z. (2010). *Sosyoekonomik olarak risk altında bulunan çocuklara yönelik erken müdahale programları ve akademik başarı ilişkisi,* Sağlık Bilimleri Fakültesi Hemşirelik Dergisi, Ankara.

Erkul, M. E. (2003). *Madde bağımlısı çocuk resimleriyle ilköğretim ikinci kademe çocuk resimlerinin karşılaştırılması*, Yüksek lisans tezi, Uludağ Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Güzel Sanatlar Eğitimi Bölümü. Bursa.

Ersoy, A. ve Türkkan, B. (2009). İlköğretim öğrencilerinin resimlerinde internet algısı. *İlköğretim Online*, 8(1), 57-73. http://ilkogretim-online.org.tr

Kanıcıoğlu, A. (2009). *Cinsiyet farklılıklarının çocuk resmine yansıması (10 yaş çocuk resimleri üzerine bir araştırma).* Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi. Gazi Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Güzel Sanatlar Eğitimi Anabilim Dalı, Resim-İş Öğretmenliği Bilim Dalı, Ankara.

Karakaya, S. (2011). Türk sinemasında sokak çocuğu imgesi ve bir örnek 'sır çocukları'. *I. Türkiye Çocuk Hakları Kongresi Yetişkin Bildirileri Kitabı* içinde (ss. 495-504). İstanbul.

Keskin, S. P. (2013). *Çocuk çizgilerindeki giz, çöp çocuk, annelik akademisi*, Boyut Yayınları, İstanbul.

Kırışoğlu, T. O. (2002). *Sanatta eğitim,* (2. Baskı). Ankara: Pegem.

Mamur, N. (2012). The effect of modern visual culture on children's drawings, *Procedia-Social And Behavioral Sciences.* 47, 277-283.

Merriam, S. B. (2013). *Nitel araştırma desen ve uygulama için bir rehber,* Nobel Yayınları, Ankara.

Mıhçı, H. (2001). Göreli geri kalmışlıktan kurtulma hamlesi ve Türkiye'de planlı kalkınma deneyimi (1963-1983).*Mülkiye Dergisi*, 25(231), 149-196.

Miles, M. B., & Huberman, A. M. (1994). *Qualitative data analysis: an expanded sourcebook* (2nd Ed.). CA: Sage.

Özer, S. (2013). *Sanat eğitiminin risk altındaki çocuklar üzerindeki etkisi.* Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi. İnönü Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Resim Anasanat Dalı, Malatya.

Sağlam, M. (2011). *Boşanma sürecinde olan ailelerdeki çocukların aile algılarının ve sorunlarının resimler aracılığı ile incelenmesi.* Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Ankara Üniversitesi, Fen Bilimleri Enstitüsü, Ev Ekonomisi (Çocuk Gelişimi ve Eğitimi) Anabilim Dalı, Ankara.

Sayıl, M. (2004). Çocuk çizimlerinin klinik amaçlı kullanımı üzerine bir değerlendirme.*Türk Psikoloji Yazıları,*7(14), 1-13.

Solmaz, F. (2012). Kadınların sosyo-ekonomik yaşam alanlarına bir iyileştirme: mesleki eğitim projeleri.*Kıbrıs Eğitimi Sempozyumu Bildiri Kitabı I* içinde (ss. 187-203). Girne, Kuzey Kıbrıs.

Şahin, G. (2014). Okulöncesi dönem çocuk kitaplarında görsel bir uyaran olarak resim, *Turkish Studies - International Periodical For The Languages, Literature and History of Turkish or Turkic*,9(3), 1309-1324.

Şahin, S. (1990). *Çocuk resimlerinde figür.* Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi. Marmara Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul.

Tuncay, Ö. A. (2011). *Risk altındaki çocukların agresif davranışlarının azaltılmasında sanat eğitiminin rolü.* Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi. Cumhuriyet Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Güzel Sanatlar Eğitimi Anabilim Dalı Resim-İş Eğitimi Bilim Dalı, Sivas.

Türkcan, B. (2013). Çocuk resimlerinin analizinde göstergebilimsel bir yaklaşım.*Kuram ve Uygulamada Eğitim Bilimleri,* 13(1), *585-607.*

T.C. Çalışma ve Sosyal Güvenlik Bakanlığı, (2005). *Türkiye'de Çocuk İşçiliği Bilgilendirme Materyali,* T.C. Çalışma ve Sosyal Güvenlik Bakanlığı genel yayın no ; 121, 122, Ankara .

UNICEF (2011). *Türkiye'de çocukların durumu raporu* 2011. Ankara: UNICEF.

Uyan, P. (2006). *Çocuklar yoksulluğu anlatıyor: '1001 çocuk, 1001 dilek' projesi-çocuk mektupları,* İstanbul Bilgi Üniversitesi, İstanbul.

Yavuzer, H. (2000). *Resimleriyle çocuk* (8. Basım). İstanbul: Remzi Kitabevi.

Yavuzer, H. (2012). *Resimleriyle çocuğu tanıma (*16. Basım). İstanbul: Remzi Kitapevi.

Yıldırım, A. ve Şimşek, H. (2003). *Sosyal bilimlerde araştırma yöntemleri*. Ankara: Seçkin.

Yıldız, A. (2012). İlköğretim birinci kademe öğrencilerinde "okul" kavramına ilişkin bir analiz.*Kuram ve Uygulamada Eğitim Bilimleri,* 12(2), 609-626.

Yurtal, F. ve Artut, K. (2008), Çocukların şiddeti algılama biçimlerinin çizdikleri resimlerine yansımaları, *Çocuk ve Gençlik Ruh Sağlığı Dergisi.* 15 (3), 149-155.

Yazarlar

Ceren TEKİN KARAGÖZ, Resim-İş Öğretmenliği Anabilim Dalı araştırma görevlisidir. Çalışma alanı görsel sanatlar eğitimi ve sosyal çalışmalardır.

Dr. Nuray MAMUR, Resim-İş Öğretmenliği Anabilim Dalı öğretim üyesidir. Çalışma alanı görsel sanatlar eğitimi, sanat eğitiminde ölçme ve değerlendirme ve görsel kültürdür.

İletişim

Ceren TEKİN KARAGÖZ, Gazi Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Ankara/Türkiye. eposta: ckaragoz@gazi.edu.tr

Yrd. Doç. Dr. Nuray MAMUR, Pamukkale Üniversitesi, Eğitim Fakültesi, Güzel Sanatlar Eğitimi Bölümü, Kınıklı Kampüsü, Denizli/Türkiye. eposta: nmamur@pau.edu.tr Tel: +90 (258) 2961122

Summary

Purpose and Significance. Children's picture is among the most influential and important elements of communication for children. In this way children can interpret and organize their unique thoughts about the environment with the external world perception and observation with their art. Indeed, in many studies conducted on children's drawings have been found to information about the children themselves, their families and nature of their relationship with their surroundings. This study has been done to designate the future expectations, profession perceptions of future, working human and distinct differences between editing of composition in the drawings of the girls at risk aged between 10 to 14.

Methodology. This study using qualitative research method has been carried out with 12 girls at risk living in Yenidoğan district who were registered with communication information at Federation of People at Difficult Conditions located in Ankara. Research is limited with three drawings which are painted by using A4 papers and magic marker. The model of research is "Case Study". In this research data has been collected by observations, interviews and documents. Information about how to create and how it is used in the research process of data collection instruments used in this research;

Interview: This interview technique was performed in order to determine how reflected girls future career choices to see the street workers at a young age, working in the streets or to see how is the life of homeless people. Interview questions are designed to be easy to understand and get answers to the broad topic. alternative questions and probes were used, in order to understand the questions more easily. *Observation Form:* This survey data was collected through structured observation form for the observation. "Observation Form" is used to collect data on the behavior in the process form at every stage of the interview process work and student's interest to work, the expressions on the work, practice competence. *Documents* (Children's Picture and Picture Expert Analysis Form): The images created by participants and evaluation by experts has written on the images were analyzed as a document. Application works in accordance with specific instructions to make 3 pictures were obtained by the 12 girls in the 10-14 age group.

The data results was analyzed by "content analysis" technique. For the resolution and interpretation of the collected data four experts other than researcher have been consulted to find out different views, different indicators and meanings. And for the analysis of data the support of two experts has been taken.

Results, Discussion and Conclusion. According to results of research; girls are observed to have a limited perception of people working, to have dreams of future some far from reality and some taking a good education to have a nice job. They are observed to have a perception containing concepts like housewife; about the fields those women mostly work. Additionally the professions which the girls want to acquire in the future most are school teaching, which they see around very often, policing; and coaching which is because of the training course they take at Federation of People at Difficult Conditions. The most remarkable elements of editing of composition for girls are lack of details and limited usage of colors at organising place and constituting a scheme. Children are observed to present a detailed expression for the schemes they see in their social environment very often; but a tendency for less detailed expression for the elements they think as unreachable or very far from themselves. It is observed that, in the drawings of children their form of perceiving the life is quite limited as relevant to conditions existing in their lives. On the other hand children can be said to be prone to improve their perceptions related with possibilities being presented to them.